

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Bc. Jitka Krajíčková

Mezinárodní spolupráce knihoven

Diplomová práce

Praha 2007

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Anna Stöcklová

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje.

V Praze, 15. srpna 2007

.....

Jitka Krajíčková

Identifikační záznam

KRAJÍČKOVÁ, Jitka. *Mezinárodní spolupráce knihoven [International cooperation of libraries]*. Praha, 2007. 91 s., 3 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2007. Vedoucí diplomové práce PhDr. Anna Stöcklová.

Abstrakt

Tematem diplomové práce je mezinárodní spolupráce knihoven. V úvodní části se práce zaměřuje na historické aspekty. Zmiňuje tři hlavní mezníky, které ovlivnily povahu komunikace textové informace. Dále práce uvádí hlavní oblasti spolupráce knihoven mezi něž řadí spolupráci v oblasti standardizace, katalogizace, věcného pořádání, sdílení dat a sdílení dokumentů. Podrobně se věnuje vzniku a vývoji nejvýznamnějších mezinárodních organizací, které se zaměřují na sféru informací a knihovnictví. Probrány jsou organizace IFLA, FID, OCLC a UNESCO. Závěrečná část probírá vybrané mezinárodní programy podporované Evropskou unií zaměřené na činnost veřejných knihoven, kterých se účastnila také Česká republika zastoupená Národní knihovnou ČR. Jsou jimi Publica (NK ČR se neúčastnila), PULMAN, CALIMERA a TEL-ME-MOR.

Klíčová slova: mezinárodní spolupráce knihoven, projekty a programy, IFLA (International Federation of Library Associations), FID (International Federation for Information and Documentation), OCLC (Online Computer Library Center), UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), Publica (projekt EU), PULMAN (projekt EU), CALIMERA (projekt EU), TEL-ME-MOR (projekt EU)

OBSAH

PŘEDMLUVA	7
1. HISTORICKÉ ASPEKTY	9
2. OBLASTI MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE	14
2.1. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V OBLASTI STANDARDIZACE	14
2.1.1. <i>Mezinárodní organizace pro standardizaci (International organization for Standardization, ISO)</i> 14	
2.2. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V OBLASTI KATALOGIZACE	15
2.3. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V OBLASTI VĚCNÉHO ZPRACOVÁNÍ	21
2.4. MEZINÁRODNÍ STANDARDNÍ ČÍSLOVÁNÍ	22
2.5. NÁSTROJE PRO SDÍLENÍ DAT	25
2.6. SDÍLENÍ DOKUMENTŮ	28
2.6.1. <i>MVS - Meziknihovní výpůjční služba</i>	30
2.6.2. <i>MMVS – Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby</i>	31
2.6.3. <i>EDD – Elektronické dodávání dokumentů</i>	32
3. MEZINÁRODNÍ KNIHOVNICKÉ ORGANIZACE	35
3.1. IFLA - INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS (MEZINÁRODNÍ FEDERACE KNIHOVNICKÝCH ASOCIACÍ A INSTITUCÍ)	37
3.1.1. <i>Klíčové programy IFLA (Core Programmes)</i>	39
3.1.2. <i>Organizační struktura IFLA</i>	40
3.2. FID - INTERNATIONAL FEDERATION FOR INFORMATION AND DOCUMENTATION (MEZINÁRODNÍ FEDERACE PRO INFORMACE A DOKUMENTACI)	41
3.3. OCLC – ONLINE COMPUTER LIBRARY CENTER	43
3.3.1. <i>Organizační struktura OCLC</i>	45
3.3.2. <i>Služby OCLC</i>	46
3.4. UNESCO - UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION (ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ PRO VÝCHOVU, VĚDU A KULTURU)	48
3.1.1. <i>Organizační struktura UNESCO</i>	48
3.4.2. <i>Oblasti působení UNESCO</i>	49
<i>Kultura</i>	50
<i>Komunikace a informace</i>	50
4. VYBRANÉ PROJEKTY MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE	52
4.1. PUBLICA (CONCERTED ACTION FOR PUBLIC LIBRARIES)	52
4.1.1. <i>Výsledky projektu Publica</i>	52
4.2. PULMAN (PUBLIC LIBRARIES MOBILISING ADVANCED NETWORK)	53
4.1.1. <i>Partnerské organizace, národní koordinátoři a mezinárodní virtuální rada</i>	54
4.1.1. <i>Aktivity a cíle projektu</i>	55
4.1.1. <i>Výsledky projektu PULMAN</i>	56
4.1.1. <i>Mezinárodní konference v Oeiras, Portugalsko, 14.3.2003</i>	57
4.3. CALIMERA (CULTURAL APPLICATIONS: LOCAL INSTITUTIONS MEDIATING ELECTRONIC RESOURCE ACCESS)	61
4.1.1. <i>Účast na projektu</i>	62
4.1.1. <i>Hlavní plány a cíle projektu</i>	62
4.1.1. <i>Výsledky projektu CALIMERA</i>	64
4.4. TEL-ME-MOR (THE EUROPEAN LIBRARY - MODULAR EXTENSIONS FOR MEDIATING ONLINE RESOURCES)	65
4.1.1. <i>Partnerské organizace a koordinátoři projektu</i>	66
4.1.1. <i>Evropská knihovna (The European Library, TEL)</i>	67
4.1.1. <i>Hlavní plány a cíle projektu TEL-ME-MOR</i>	67
4.4.4. <i>Výsledky projektu TEL-ME-MOR</i>	68

ZÁVĚR.....	70
SEZNAM ZKRATEK.....	73
ODKAZY	77
SEZNAM PŘÍLOH	81
POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	85

Předmluva

O tematice mezinárodní spolupráce knihoven jsem se rozhodla psát především proto, že jsem postrádala ucelenější pohled na tuto problematiku.

Cílem práce bylo nastínit historický vývoj spolupráce knihoven a vybrat základní oblasti spolupráce, dále se věnuji nejvýznamnějším organizacím, institucím a vybraným projektům.

V průběhu dějin knihoven a knihovnictví bylo hlavním cílem knihovníků zajistit fyzický a intelektuální přístup k informacím. Jejich činnost spočívala ve vytváření sbírek dokumentů, jejich organizaci, rozvíjení klasifikací, katalogizačních pravidel, vytváření katalogů a bibliografií. Charakter spolupráce a mezinárodní spolupráce knihoven byl úzce svázán se třemi hlavními vlivy vývoje komunikace textové informace – vynálezem písma, vynálezem knihtisku a rozvojem výpočetní a počítačové techniky.

K hlavním oblastem mezinárodní spolupráce patří standardizace, katalogizace, věcné zpracování, sdílení dat, sdílení dokumentů či standardní číslování. Těmto tématům je věnována druhá kapitola. Pokusila jsem se nastínit stručný vývoj a současný stav každé z oblastí, zmíněny jsou zúčastněné instituce a jejich role, průběh přijetí standardů, norem a formátů na mezinárodní úrovni. Vždy je uveden současný stav v dané oblasti v České republice.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na mezinárodní knihovnické organizace a instituce, jejich vznik, vývoj, hlavní činnost a organizační strukturu. K nejvýznamnějším organizacím a zároveň organizacím s nejdelší tradicí

bezpochyby patří Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí IFLA, Mezinárodní federace pro informace a dokumentaci FID (nelze opomenout i přesto, že činnost FIDu již byla ukončena), Online Computer Library Center OCLC a Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu UNESCO.

Poslední kapitola zahrnuje vybrané projekty mezinárodní spolupráce. Ze záplavy ukončených, právě probíhajících i teprve plánovaných projektů jsem vybrala projekty Publica, PULMAN, CALIMERA a TEL-ME-MOR. Jedná se o projekty zaštitěné Evropskou komisí a probíhající v rámci pátého a šestého rámcového programu. Všechny jsou zaměřené na veřejné knihovny, případně další paměťové instituce. Poslední jmenovaný projekt se věnuje národním knihovnám a zpřístupnění jejich fondů v digitální podobě.

Bibliografický soupis, který je tvořen podle platných českých státních norem ISO 690 a ISO 690-2, je řazen abecedně a umístěn na konci práce. V textu je použito odkazování pomocí hranatých závorek. Přesné citace jsou pak v textu označeny kurzívou.

Za vedení diplomové práce a podporu bych ráda poděkovala PhDr. Anně Stöcklové.

1. Historické aspekty

V průběhu dějin knihoven a knihovnictví měli knihovníci vždy dva základní úkoly - poskytnout fyzický a intelektuální přístup k textovým informacím v nejrůznějších formátech. Pro umožnění fyzického přístupu k dokumentům bylo zapotřebí vytvářet sbírky dokumentů. Intelektuální přístup vyžaduje rozvíjení klasifikací, katalogizačních standardů a vytváření katalogů a bibliografií. Snaha o spolupráci v těchto oblastech v podstatě provází knihovny od počátků jejich vývoje.

Historie spolupráce knihoven je úzce spjata se třemi mezníky vývoje textové informace a její komunikace : vynálezem písma, vynálezem knihtisku a rozvojem výpočetní a počítačové techniky. Každá z těchto epoch je zároveň spojena s novým vývojem v oblasti spolupráce. Způsob, jakým rané knihovny a knihovny rukopisů spolupracovaly, byly určeny především formátem dokumentu, který sbíraly. Nejefektivnějším způsobem šíření dokumentů a jejich zpřístupnění v širším měřítku bylo opisování a výměna mezi knihovnami. Ve starověké Číně, za vlády dynastie Han (2.stol.př.n.l.–2.stol.n.l.), byla zřízena kancelář pro tajné záznamy, která měla také za úkol správu všech knihoven v říši. Již v této době existovala instituce, která zajišťovala funkci národní knihovny a sbírala a prepisovala dokumenty z celé říše. Postupně bylo sesbíráno kolem 33 tisíc rukopisů. Tento typ spolupráce postupně přecházel v mezinárodní. Čínští buddhističtí mniši cestovali především do oblastí Indie, jejíž kláštery a univerzity spravovaly rozsáhlé knihovny.

Největší a nejslavnější starověkou knihovnou byla knihovna v Alexandrii. Město bylo založeno Alexandrem Velikým roku 332 př.n.l. jako centrum řecké kultury. Zvláště za vlády Ptolemaia II. zaznamenala knihovna veliký

rozkvět. Faraonovi vyslanci navštěvovali všechny knihovny, školy, prodejce knih a kupovali či kopírovali veškeré texty, které objevili. Knihovna zaměstnávala řadu řeckých, egyptských a židovských učenců, kteří texty přepisovali a překládali. Ptolemaios III. dokonce nařídil, aby každá loď, která zakotví v alexandrijském přístavu, byla důkladně prohledána a veškeré texty, které byly nalezeny, byly dočasně zabaveny a poslány k přepisu. Tento způsob v podstatě nucené spolupráce byl nadmíru efektivní. Alexandrijská knihovna v době svého největšího rozkvětu obsahovala až 600 tisíc rukopisů.

S příchodem křesťanství začaly být zakládány kláštery všude tam, kam toto nové náboženství pronikalo. Běžnou součástí klášterů byly také knihovny. V 16. století tak byly knihovny a skriptoria od Latinské Ameriky po Střední Východ a jejich spolupráce byla vsutku mezinárodní. Většinou probíhala výměna rukopisů mezi kláštery sousedícími, ale výjimkou nebyla ani spolupráce mezi knihovnami vzdálenými, jako např. mezi Francií a Řeckem, Anglií a Rakouskem apod. Fondy klášterních knihoven nebývaly příliš obsáhlé, většinou zahrnovaly maximálně několik set dokumentů. Jádrem typické knihovny sbírky bylo několik kopií Bible, náboženské texty a povolené texty světské. Většina klášterních knihoven také obsahovala poezii a prózu v jazyce latinském, případně řeckém.

V podstatě ve stejném období vzniká na Středním Východě islám. Také toto náboženství přispělo a podpořilo spolupráci knihoven. Vznik islámu je datován do roku 662 n.l., kdy prorok Mohammed vstoupil se svými následovníky do města Medina. Základní principy islámu byly zakotveny v textu - koránu, což přispělo k rozšíření vzdělanosti a podpoře výměny a šíření informací.

Druhý vývojový mezník přichází s obdobím renesance a vynálezem knihtisku kolem roku 1450. Zatímco vznik písma přinesl možnost přepisovat dokumenty, knihtisk knihy zlevnil a zpřístupnil je širšímu okruhu zájemců. Knihovníci museli zvládnout organizaci mnohem většího a rozmanitějšího fondu a spolupráce se posunula k problematice intelektuálního přístupu, k možnostem sdílení bibliografických informací tak, aby uživatelé byli informováni nejen o dokumentech z fondu nejbližší knihovny, ale také o dokumentech dostupných v knihovnách ostatních. Oblíbenou formou národní a mezinárodní spolupráce byly v období osvícenství tzv. cesty po knihovnách, na které se vydávali nadšení bibliofilové a knihovníci, kteří na svých cestách mapovali sbírky navštívených knihoven. Nejimpozantnější dílo tohoto typu vzniklo kolem roku 1780 a autorem byl rakouský kněz a knihovník Adalbert Blumenschein. Ve čtyřech svazcích zaznamenal a popsal fondy 2489 knihoven všech typů v 926 městech (396 z nich navštívil osobně, citoval okolo 300 sekundárních zdrojů včetně prací svých předchůdců). Toto referenční dílo s názvem „*Popis různých knihoven v Evropě*“^[1] bylo uspořádáno nejprve podle země, města, dále podle knihovny a její důležitosti a také obsahovalo rejstřík. V tomto období také vznikají první souborné katalogy. Jedním z nich byl i čínský národní souborný katalog z 10. století. Ve stejné době muslimský učenec Muhammad al-Nadim sepsal anotovanou bibliografii arabských děl s názvem „*Index of the Science*“. Roku 1545 sepsal Conrad Gesner své dílo „*Bibliotheca universalis*“, obsáhlou bibliografii děl ve třech klasických jazycích – latině, řečtině a hebrejštině. Na konci 17. století přišel se zajímavým nápadem vytvářet bibliografie z katalogů pro knižní veletrhy německý filozof Gottfried Wilhelm von Leibniz. Tato idea nebyla nikdy realizována, ale Leibnizův klasifikační systém a jeho pojetí katalogizace a indexace bylo tehdejšími knihovníky vřele přijato.

19. století přineslo rozvoj nových standardů pro práci s informacemi a ustanovilo knihovnictví jako profesi i s profesionálními organizacemi, které byly základem rostoucí a efektivní spolupráce knihoven. Nejvýznamnějším knihovnickým standardem, který vznikl ve druhé polovině 19. století, bylo *Deweyho desetinné třídění, DDT* (Dewey Decimal Classification, DDC). Toto třídění bylo poprvé uvedeno roku 1873, autorem byl Melvil Dewey. Poskytlo jednoduchý a flexibilní nástroj pro klasifikaci a organizaci knihovních kolekcí. DDC se stalo základem při vytváření dalšího široce rozšířeného systému třídění – *Mezinárodního desetinného třídění, MDT* (Universal Decimal Classification, UDC).

Institucemi, které sehrály významnou roli při kooperaci knihoven, byly národní knihovny. Základem většiny národních knihoven v Evropě byly rozsáhlé sbírky králů. Příkladem může být národní knihovna ve Francii, jejímž základem byla královská sbírka založená Karlem V. roku 1367. Od 16. století měla francouzská královská knihovna právo povinného výtisku, které zajistilo doplňování fondu a záběr celonárodní produkce. Většina dalších evropských zemí přijala podobnou legislativu a národní knihovny se tak staly výrazem národní hrdosti a jedinečnosti.

Ve 2. pol. 19. století vznikaly první profesionální knihovnické organizace, které dávaly prostor odborným diskusím k teorii i praxi. První knihovnická konference se konala v červenci 1853 v New Yorku. Hlavním organizátorem byl Charles Coffin Jewett a mezi diskutovanými tématy byly např. problematika klasifikace, národní bibliografie, výměna publikací.

V říjnu roku 1896 byla na konferenci ve Philadelphii založena Asociace amerických knihoven ALA (American Library Association). V červenci následujícího roku byla na setkání v Londýně založena Asociace knihoven

(Library Association). Obě tyto instituce sloužily jako modely pro následně vzniklé národní asociace. Konference v Londýně se účastnilo 219 delegátů z 9 zemí a přednášky zahrnovaly témata meziknihovní výpůjční služby, klasifikačních systémů a sdílení katalogizačních záznamů. V letech 1892 – 1900 se konalo šest odborných konferencí řešících různou problematiku oboru a vytvářejících základnu pro intenzivní mezinárodní spolupráci v budoucnosti. Období mezinárodního knihovnictví a spolupráce v pravém slova smyslu přichází s dvacátým stoletím. Kooperace knihoven se stala hlavním zájmem tří organizací s různými zájmy, zaměřením a různou organizační strukturou: the International Federation for Information and Documentation (IFID), the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) a the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).

Třetím vývojovým mezníkem textové informace se stal rozvoj počítačové a výpočetní techniky. V průběhu 70. a 80. let 20. století počítače rozšířily intelektuální přístup k informacím díky možnostem sdílení bibliografických záznamů a jejich zpřístupnění širokému spektru uživatelů díky online katalogům. Digitální revoluce zrychlila průběh spolupráce a umožnila ji skutečně v globálním měřítku [2].

2. Oblasti mezinárodní spolupráce

2.1. Mezinárodní spolupráce v oblasti standardizace

2.1.1. **Mezinárodní organizace pro standardizaci (International organization for Standardization, ISO)**

Organizace ISO funguje na základě spolupráce národních institucí pro standardizaci z jednotlivých členských zemí [3]. Národním členem ISO v USA je American National Standards Institute (ANSI), jehož funkci v oblasti dokumentace a informací však plní National Information Standards Organization (NISO), ve většině dalších zemích člen ISO je zároveň národní organizací pro standardizaci. K těm nejaktivnějším v oblasti informací a dokumentace, které se věnují významně nejen knihovnám, ale také archivům, muzeím, knižnímu trhu, jsou řazeny Association Francoise de Normalisation (AFNOR) ve Francii, British Standards Institutions (BSI) ve Velké Británii, Deutsches Institut für Normung (DIN) v Německu, Hellenic Organization for Standardization (ELOT) v Řecku. Národním členem ISO za Českou republiku je Český normalizační institut [4]. V současné době má ISO 158 členů.

ISO je organizačně rozdělené do technických výborů. Technickým výborem pro informace a dokumentaci je technický výbor č. 46 (Technical Committee 46, TC 46), který pokrývá většinu standardů používaných v oblasti knihovnictví.

2.2. Mezinárodní spolupráce v oblasti katalogizace

Katalogizační pravidla v podobě, jak je známe dnes, mají původ především v díle Anthonyho Panizziho, významného teoretika jmenné katalogizace, který působil v knihovně Britského muzea v Londýně. V roce 1841 vydal dílo známé jako Panizziho „91 pravidel“. Tento soubor byl prvním moderním ustanovením principů, jimž podléhají katalogizační pravidla, a ovlivnil všechny další pokusy a vývoj katalogizačních pravidel. Byl první, kdo definoval pojem záhlaví a vyjádřil nutnost jednotnosti a důslednosti při katalogizaci. Také zavedl titulní list jako primární zdroj bibliografických informací o dokumentu.

Na Panizziho navázal v polovině 19. století Charles Coffin Jewett, který zdokonalil zásady pro tvorbu korporativních záhlaví [5].

Roku 1876 vydal americký knihovník Charles Ami Cutter „*Pravidla pro slovníkový katalog*“ (Rules for a dictionary katalog), kde definoval principy katalogizace a funkce katalogu. Byly skutečně komplexní, zahrnovaly pravidla nejen pro jmenný, ale také pro věcný popis. Jeho pravidla byla aplikovatelná i ve středních a malých knihovnách.

Období počátku mezinárodního sjednocování katalogizačních pravidel přichází na přelomu 19. a 20. století. Roku 1899 byla vydána pruská instrukce a v roce 1908 Anglo-americká katalogizační pravidla (původně v samostatných vydáních pro USA a Velkou Británii). Oboje pravidla se rychle ujala i v dalších státech. Pruská instrukce se používala v Německu, ve střední, severní a východní Evropě, anglo-americká pravidla se rozšířila do koloniálních zemí, kde byla úředním jazykem angličtina a také do západní a jižní Evropy.

Za počátky mezinárodní spolupráce v oblasti katalogizace, která navázala na sjednocení katalogizačních pravidel, lze považovat zavedení nové služby Kongresové knihovny USA, která začala v roce 1901 distribuovat tištěné katalogizační lístky. Knihovníci si uvědomili, že sdílením katalogizačních záznamů, vytvářených podle jednotných standardů, se významně sníží náklady na katalogizaci [6].

Zásluhu na vzniku a vydání Anglo-amerických katalogizačních pravidel měly Americká knihovnická asociace (ALA) a Knihovnická asociace Velké Británie. V roce 1908 byl na Mezinárodní bibliografické a dokumentační konferenci v Bruselu poprvé formulován úkol vytvořit jednotná mezinárodní katalogizační pravidla. Navrhovatelem byl J.C.M.Hanson, předseda komise pro katalogizační pravidla ALA. Prvním krokem byl překlad Anglo-amerických pravidel do francouzštiny. Do dalšího vývoje mezinárodního sjednocení zasáhl odmítavý postoj německých knihovníků. Z prohlášení vydaného na jejich výročním sjezdu v Hamburku roku 1911 vyplývá, že s myšlenkou mezinárodní dohody sympatizují, ale vzhledem k zásadním rozdílům v některých ustanoveních, tuto jednotu nevidí reálně. První světová válka následně snahy o mezinárodní sjednocení přerušila. Otázka jednotných mezinárodních pravidel byla znovu projednávána až roku 1929 na Prvním světovém sjezdu knihovníků a bibliografů v Římě. Jednání se účastnilo mnoho katalogizačních expertů z různých zemí, Československo zastupoval Zdeněk Václav Tobolka [7]. Z jeho referátu vyplývá, že výsledky všech jednání nebyly příliš povzbudivé a uspokojujivé. Dvoje rozšířená pravidla (anglo-americká a pruská) nebyla jednotně používána ani v rámci své jazykové oblasti a zásadně se lišila v otázce tvorby záhlaví záznamu. Ochota ustoupit se nejevila ani na jedné straně [8].

Roku 1927 byla založena Mezinárodní federace knihovnických asociací IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) a během 30. let pokračovaly víceméně neúspěšné snahy o mezinárodní sjednocení katalogizačních pravidel pod záštitou této organizace. Další světová válka opět přerušila veškeré kontakty v této oblasti. Po jejím skončení přišla etapa sjednocování katalogizačních pravidel v národním měřítku a projevila se všeobecná tendence k mezinárodně jednotným zásadám [9].

První mezinárodní konference o katalogizačních principech se konala v Paříži ve dnech 9.-18. října 1961 [10]. Uspořádala ji IFLA, účastnilo se jí 105 delegátů z 53 zemí, 12 mezinárodních organizací a 104 pozorovatelů z 20 zemí. Za Československo se jednání účastnil Miroslav Nádvorník.

Cílem konference bylo sjednotit formulace základních katalogizačních principů jako volbu a formu záhlaví. Jednání vedla k přijetí tzv. Prohlášení zásad (Statement of Principles) neboli Pařížských principů (Paris Principles). Tyto principy se staly základem pro další mezinárodní kooperaci při rozvoji katalogizačních pravidel [11].

Na základě Pařížských principů vzniklo množství národních instrukcí, např. Anglo-americká katalogizační pravidla AACR (Anglo-American Cataloguing Rules), vydaná roku 1967.

Zájem Pařížské konference byl zprvu zaměřený na tvorbu záhlaví. Brzy po konferenci se ukázalo, že standardizovat pouze záhlaví nestačí, a vyvstala potřeba standardizace celého bibliografického záznamu. V rámci časové a finanční výhodnosti spolupráce ve formě výměny záznamů začaly na národních úrovních vznikat programy sdílené katalogizace a objevovaly

se tendence sdílet záznamy i mezinárodně. Tomu však bránila skutečnost, že bibliografické záznamy vytvořené podle různých národních pravidel se značně lišily obsahem i pořadím popisných prvků.

Na Pařížskou konferenci tedy o několik let později navázalo Mezinárodní setkání katalogizačních expertů [12] v Kodani, které se konalo ve dnech 22.-24. srpna 1969. Cílem tohoto setkání bylo stanovit jednotná pravidla pro bibliografický popis. Jednání bylo přítomno 38 delegátů ze 32 zemí a 12 pozorovatelů. Účastníci se shodli na vytvoření společného rámce popisných údajů. Důležitým bodem bylo pevné pořadí údajů a byl předložen návrh na vypracování Mezinárodního standardního bibliografického popisu ISBD (International Standard Bibliographic Description) pro záznamy jednosvazkových a vícesvazkových monografií. Dále bylo usneseno, že součástí bibliografického záznamu bude ISBN (International Standard Book Number).

V Kodani byla také poprvé zveřejněna myšlenka budoucího programu Univerzální bibliografické kontroly UBC (Universal Bibliographic Control). *„Je třeba zaměřit úsilí na vytvoření systému mezinárodní výměny bibliografických informací tak, aby normalizovaný bibliografický popis každé publikace vznikl a byl distribuován národní bibliografickou agenturou v zemi vydání publikace ... Efektivnost tohoto systému bude závislá na maximální normalizaci formy a obsahu bibliografického popisu.“* [13]. V souvislosti s automatizací byl zdůrazněn požadavek na vypracování souboru seznamů unifikovaných forem jmen osob, korporací a zemí.

ISBD se mělo v první řadě stát nástrojem mezinárodní komunikace bibliografických informací, určeným množstvím a pořadím údajů mělo usnadnit interpretaci a srozumitelnost záznamů dokumentů bez ohledu

na jazyk a původ záznamu, také mělo umožnit převod psaných nebo tištěných záznamů do strojem čitelné formy s minimálními náklady. Cílem ISBD je tedy unifikace a standardizace popisných údajů. Určuje, které údaje tvoří bibliografický popis, stanovuje jejich pořadí a interpunkci, kterou mají být odděleny [14].

Prvním ze souboru textů ISBD byl Mezinárodní standardní bibliografický popis pro monografie ISBD(M) [15] vydaný v roce 1971. A téměř současně se začalo také pracovat na ISBD pro další druhy dokumentů – seriály ISBD(S) [16], neknižní materiály ISBD(NBM) [17], tištěné hudebniny ISBD(PM) [18], staré tisky ISBD(A) [19], pro analytické záznamy ISBD(CP) [20] a pro kartografické materiály ISBD(CM) [21]. Dříve než byly vydány jednotlivé verze ISBD, došlo k ustanovení pracovní skupiny pro všeobecnou ISBD, označovanou jako ISBD(G) [22], která byla vydána roku 1977. ISBD(G) je obecnou konstrukcí v záznamu jakéhokoli dokumentu. Koncem 80. let došlo k revizi všech stávajících textů ISBD a roku 1990 přibyl nový pro počítačové soubory ISBD(CF) [23], který byl roku 1997 nahrazen novým ISBD(ER) [24] pro elektronické zdroje. Nejnovějším textem je potom ISBD(CR) [25] pro seriály a další periodické zdroje, který roku 2002 nahradil původní ISBD(S).

Přes veškeré revizní procesy se základní struktura ISBD v průběhu let příliš nezměnila. Aktuální texty všech ISBD jsou k dispozici v elektronické podobě na webových stránkách IFLA – IFLANET [26].

ISBD se během 70. a 80. let stalo základem mnoha nových a revidovaných vydání katalogizačních pravidel. Zároveň se zrychluje rozvoj automatizovaných systémů, růst národních a mezinárodních databází díky programům sdílené katalogizace, roste i potřeba přizpůsobit katalogizační

pravidla novým formám elektronického publikování. Tyto podmínky vedly v roce 1990 k uspořádání tzv. Stockholmského semináře o bibliografických záznamech [27]. Organizátorem semináře byla IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC (UBCIM) a IFLA Division of Bibliographic Control. Účastníci řešili ekonomickou situaci knihoven a potřebu snížit náklady na katalogizaci. Také si uvědomovali význam růstu uživatelských potřeb týkajících se různých druhů dokumentů a nutnost jejich efektivního uspokojování. Došli k závěru, že rostoucí tlak na vytvoření tzv. minimálního záznamu vyžaduje důkladný průzkum vztahů mezi jednotlivými bibliografickými údaji v záznamu a uživatelskými potřebami a že životnost sdílené katalogizace vyžaduje smluvený standard pro základní úroveň popisu [28]. Výsledkem semináře bylo devět usnesení, z nichž jedno žádalo vypracování studie, která by definovala funkční požadavky na bibliografické záznamy. Touto studií je FRBR : Functional Requirements for Bibliographic Records, publikovaná roku 1998. Jejím záměrem je načrtnout funkce bibliografického záznamu se zřetelem k různým druhům dokumentů, k různému využití a různým uživatelským potřebám. V roce 2002 vyšla v českém překladu s názvem Funkční požadavky na bibliografické záznamy [29].

Studie vyvolala po svém publikování velký mezinárodní ohlas. Již koncem roku 1998 byl na Mezinárodní konferenci o národních bibliografických službách [30] v Kodani schválen studií FRBR navržený základní záznam pro národní bibliografie [31]. Protože je model FRBR všeobecně platný a nezávislý na pravidlech, byl využit některými národními agenturami pro analýzu vlastních pravidel, ke zjištění jejich slabých míst a k revizi pravidel (např. italská katalogizační pravidla RICA, Ruská katalogizační pravidla, AACR). Byl využit pro analýzu formátu MARC21 [32]. Studie FRBR zavádí čtyři úrovně popisu, který umožňuje integrovat elektronické zdroje mezi

tradiční dokumenty. FRBR se orientuje na obsah dokumentu a nikoliv na fyzický nosič, což znamená v katalogizaci značný průlom. Aplikace FRBR přispěje k lepší funkčnosti vyhledávání i ke snazší a jednoznačnější výměně záznamů [33].

2.3. Mezinárodní spolupráce v oblasti věcného zpracování

Nejpoužívanějšími schémata ve světě v současné době jsou Deweyho desetinné třídění (Dewey Decimal Classification, DDC) a Mezinárodní desetinné třídění, MDT (Universal Decimal Classification, UDC).

Deweyho desetinné třídění bylo vytvořeno Melvilem Deweym roku 1873 a poprvé bylo publikováno roku 1876. Je používáno v asi 130 zemích.

Mezinárodní desetinné třídění vzniklo v roce 1895 jako francouzský překlad pátého vydání DDC. MDT bylo poprvé publikováno ve francouzštině v letech 1904-1907 a postupně vyšlo ve 23 různých jazykových mutacích. Je univerzálně aplikovatelné ve všech jazycích a písmech, protože obsahuje pouze číslice a interpunkci.

Předmětová hesla

Pravděpodobně nejrozšířenějším a nejpropracovanějším typem univerzálního předmětového selekčního jazyka používaného při indexování dokumentů je systém Předmětová hesla Kongresové knihovny (Library of Congress Subject Headings, LCSH). Byl vyvinut Kongresovou knihovnou původně pro její vnitřní potřebu a postupně byl rozšířen nejen do všech anglicky mluvících zemí, ale byl překládán a pronikal i do neanglického prostředí – do Španělska, Portugalska, Řecka, Francie, Maďarska, Litvy. Pod jeho vlivem se utvářejí zásady tvorby národních autoritních souborů

v Rusku, v Německu a také v České republice [34]. Národní knihovna přijala systém LCSH ve 2. pol. 90. let 20. stol.

V průběhu 70. a 80. let vyvinula Britská knihovna systém PRECIS [35]. Tento systém byl využíván až do roku 1990. Poté, po krátkém období testování systému COMPASS [36], také Britská knihovna přijala LCSH.

2.4. Mezinárodní standardní číslování

Systém číslování knih je nakladateli používán již přes sto let. Rychlý růst knižní produkce v 60. letech a rozvoj výpočetní techniky vyvolaly potřebu spolupráce knihoven s nakladateli a informačními systémy. Tato potřeba vedla ke vzniku systému mezinárodního číslování knih ISBN [37].

Nápad pochází z roku 1965, kdy britská firma W.H.Smith Ltd., zabývající se distribucí knih, požádala Sdružení britských nakladatelů [38], aby vypracovalo jednotný způsob číslování knih, který by zjednodušil jejich evidenci a umožnil mechanizaci. Systém se původně týkal výlučně Velké Británie a nebylo možné jej považovat za mezinárodní. V zásadě jej však lze použít i pro mezinárodní systém číslování knih. Vzniklo tak číslo SBN - standardní číslo knihy [39], které bylo osmimístné a bylo rozděleno na dvě části. První označovala nakladatele, druhá jím vydanou knihu. V té době již docházelo k široké aplikaci výpočetní techniky a ta si vyžádala doplnění čísla SBN o kontrolní číslici, sloužící k počítačové kontrole správnosti celého čísla. Číslo SBN se tak rozrostlo na 9 míst.

V r. 1966 byl Sdružením britských nakladatelů publikován konečný návrh pod názvem „Zpráva o standardním číslování v knižním obchodě“ [40].

V r. 1968 převzaly britský systém číslování knih Spojené státy americké. V důsledku toho vznesla Mezinárodní organizace pro normalizaci ISO [41] požadavek na pozměnění tohoto systému tak, aby se stal použitelným v mezinárodním měřítku.

Výsledkem bylo založení pracovní skupiny zabývající se zavedením mezinárodního systému číslování knih v rámci Výboru pro dokumentaci ISO (Technical Committee 46 - Documentation of ISO). První zasedání této pracovní skupiny se konalo v r. 1968 v Londýně. Byl zde připraven návrh mezinárodní normy pro číslování knih. Zasedání se zúčastnily: Velká Británie, Spojené státy americké, SRN, Francie, Nizozemí, Irsko, Norsko, Dánsko a jako pozorovatel UNESCO. Další země poslaly písemné připomínky či projevíly zájem o věc jinak. Zpráva o jednání byla rozeslána všem členským státům ISO.

Následovalo období diskusí, které vyústilo v závěrečné zasedání ve Stockholmu v říjnu 1969. Zde byl systém číslování knih zpracován do podoby oficiální normy ISO 2108 - Documentation - International Standard Book Numbering (ISBN). ISO 2108 byla přijata v září 1971 ve 23 státech a poprvé vyšla v r. 1972. Postupně se norma rozšířila do více než 170 zemí. V České republice je systém zaveden od roku 1989. Od 1.1.2007 přešel celý systém ISBN na 13-místné číslo ISBN.

Úkolem ISO 2108 je normalizovat číselné označování knih v mezinárodním měřítku tak, aby číslo ISBN identifikovalo jeden titul vydaný jedním konkrétním nakladatelem v konkrétním vydání. Norma zároveň stanoví zásady a postupy při uplatňování mezinárodního standardního číslování knih. Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy TDKIV definuje ISBN takto: „*Mezinárodní standardní číslo knihy, které se přiděluje*

knihám a dalším publikacím za účelem jejich jednoznačné mezinárodní identifikace a identifikace jejich vydavatelů. Jedná se o desetimístné číslo tvořené arabskými číslicemi od 0 do 9; posledním (kontrolním) znakem může být též římská číslice X. Číslo se skládá ze čtyř oddělených částí, které jsou odděleny pomlčkou nebo mezerou: identifikátoru skupiny, identifikátoru nakladatele, identifikátoru titulu a kontrolní číslice. Kontrolní číslice se vypočítává na základě předchozích 9 číslic použitím váhového koeficientu. Systém ISBN je řízen Mezinárodní agenturou ISBN, které podléhají národní agentury ISBN. Ty přidělují novým publikacím ISBN z přidělených bloků čísel a provádějí evidenci těchto publikací (základ pro mezinárodní evidenci)“ [42].

V červenci 1972 byla založena Mezinárodní agentura ISBN, jejímž hlavním úkolem je mezinárodní koordinace činnosti systému ISBN. Prvním ředitelem byl jmenován dr. Karl Wilhelm Neubauer. Sídlo agentury je v Berlíně, provádí mj. dohled nad správným používáním systému ISBN, zajišťuje konzultace národním agenturám a přiděluje a registruje identifikátory ISBN. Na národní úrovni působí národní agentury, jejichž úkolem je přidělovat ISBN novým publikacím z přidělených bloků čísel a evidovat tyto publikace a přidělená ISBN. Národní agentura ISBN v České republice působí při Národní knihovně ČR [43].

Systém mezinárodního standardního číslování seriálových publikací ISSN [44] vznikl koncem 60. let ve Spojených státech a postupně se rozšířil do více než 80 zemí. Systém používá osmimístného čísla k jednoznačné identifikaci titulu tzv. pokračujících zdrojů [45]. Agenturou ISSN na mezinárodní úrovni je Mezinárodní středisko ISSN [46] se sídlem v Paříži, na národní úrovni působí národní střediska, jejichž úkolem je evidovat národní seriálové dokumenty a přidělovat ISSN novým seriálovým

dokumentům a spolupracovat s Mezinárodním střediskem ISSN [47]. Národní středisko ISSN v České republice působí při Státní technické knihovně v Praze [48].

K dalším systémům mezinárodního standardního číslování patří Mezinárodní standardní číslování hudebnin ISMN [49] (Mezinárodní agentura ISMN má sídlo v Berlíně) nebo systém mezinárodního standardního číslování technických zpráv ISRN [50].

2.5. Nástroje pro sdílení dat

Druhá polovina 60. let se stala historicky první etapou uplatňování počítačové techniky v informačních a knihovnických systémech. V této době se začaly objevovat projekty jak v knihovnické oblasti informační sféry, tak v oblasti služeb sekundárních informací, tzn. v oblasti bibliografických, dokumentačních nebo referátových služeb. Některé z těchto projektů dodnes hrají zásadní roli ve světovém informačním průmyslu.

Jedním ze zásadních počinů v oblasti katalogizace byl vznik a vývoj komunikativního formátu MARC ve 2. pol. 60. let minulého století v Kongresové knihovně. Již od počátků využívání počítačové techniky v knihovnách se Kongresová knihovna pokoušela využít tento potenciál pro zautomatizování své služby rozesílání tištěných katalogizačních lístků, která fungovala od roku 1898.

Roku 1966 byl v Kongresové knihovně vypsán automatizační projekt, jehož *„zadáním bylo zavést novou katalogizační linku, umožňující vstupní zpracování záznamů na základě předtištěných formulářů, a to jednak přírůstků a jednak retrospektivy tak, že se použije původní záznam,*

přefotografovaný do prázdného pole formuláře a opatřený dodatečně katalogizátorem příslušnými identifikátory údajů pro jejich strojový přepis“ [51]. Vedením projektu byla pověřena Henriette Avramová. Tento projekt byl označen zkratkou MARC (Machine-Readable Catalog) a výsledkem byl výměnný formát MARC. Od té doby je MARC všeobecným označením konstrukce katalogizačních záznamů.

Avramová vyšla z předpokladu, že to, co Kongresová knihovna získá a zpracuje, pokrývá do značné míry přírůstky i dosud získané sbírky fondů mnoha dalších amerických a zahraničních knihoven. Přejímáním hotových strojových záznamů, jejichž kvalita by byla zajištěna Kongresovou knihovnou, se dala ušetřit v těchto knihovnách velká část pracovních a finančních nákladů. Bylo nutné, aby záznamy vytvářené katalogizačním útvarem Kongresové knihovny byly zpracovávány a šířeny v takové formě, aby mohly být i v ostatních knihovnách přejímány už v počítačové formě a bez další manuální lidské práce dále v jejich výpočetních střediscích zpracovávány do té podoby, která by vyhovovala jejich zvyklostem. Musela být vytvořena taková strojová struktura záznamu dokumentu, která by byla při uložení na magnetické pásce [52] nezávislá na typu a operačním systému počítače, na němž jsou záznamy vytvářeny a pro něž jsou i určeny k dalšímu zpracování.

První várka záznamů určená pro distribuci do dalších knihoven byla vytvořena dne 17. března 1969. Na počátku 70. let Henriette Avramová začala bojovat za to, aby se struktura formátu stala národním standardem. Za tímto účelem spolupracovala s Asociací amerických knihoven ALA [53] a s Americkým normalizačním institutem ANSI [54]. Její snaha byla úspěšná a MARC se stal roku 1971 ANSI standardem a roku 1973 dokonce ISO normou jako norma ISO 2709 [55].

Během postupného vývoje byla struktura MARC přepracována z dvoumístné tagové notace na trojmístnou a tato podoba byla označována jako MARC II. Od 80. let je tato verze nazývána LC MARC, resp. US MARC. Obdobně byla struktura MARC v jiných systémech nazývána BNB MARC pro systém Britské národní bibliografie, CAN MARC pro Kanadu, SEA MARC pro Jihovýchodní Asii, OCLC MARC, existoval také CS MARC, odborně garantovaný Národní knihovnou České republiky.

Myšlenka mezinárodního formátu vznikla během sedmdesátých let jako důsledek problémů při výměně bibliografických údajů mezi národními knihovnami používajícími různé národní formáty. Reálným základem mezinárodního formátu a mezinárodní sítě byla spolupráce mezi Kongresovou knihovnou, Národní knihovnou Kanady, Britskou národní knihovnou, Britskou národní bibliografií a Národní knihovnou Austrálie [56].

Program UNIMARC byl poprvé publikován roku 1977 a druhé vydání vyšlo roku 1980. UNIMARC na rozdíl od formátu MARC zohledňoval požadavky na bibliografický popis kladené ISBD. Formát UNIMARC se postupně uplatňoval v národních knihovnách po celém světě.

Na vrcholu sil byl formát UNIMARC v první polovině devadesátých let. Byl respektován jako mezinárodní výměnný formát, měl podporu federace IFLA i Evropské komise, rostl počet zemí, ve kterých se stal národním formátem.

Na konci devadesátých let se potýkaly všechny formáty s vážnými problémy. Do bibliografického formátu UNIMARC bylo třeba zapracovat řadu změn souvisejících s popisem elektronických zdrojů, bylo nutné pracovat na bibliografickém i klasifikačním formátu a formátech pro autority

a holdings. Plánovaná harmonizace formátů USMARC, UKMARC a CANMARC neproběhla v předpokládaném rozsahu a došlo pouze k harmonizaci formátů USMARC a CANMARC. Výsledkem harmonizace byl formát MARC 21. Britská strana od harmonizace odstoupila. Řada významných britských knihoven však přesto při volbě nového systému zároveň přijala formát MARC 21 [57].

Mezinárodním formátem se tedy stal MARC 21. V porovnání s formátem UNIMARC měl lepší podporu personální i finanční a byl schopen daleko lépe reagovat na nové požadavky. Měl k dispozici řadu věcí, které byly u formátu UNIMARC teprve v plánu (podpora popisu vzdálených elektronických zdrojů, mapování pro Dublin Core, DTD pro XML apod.). Rokem oficiálního přechodu z formátu UNIMARC k formátu MARC 21 byl rok 2003. Národní knihovna České republiky konvertovala k formátu MARC 21 roku 2004 [58].

2.6. Sdílení dokumentů

Již od poloviny 19. století používaly knihovny fondy dokumentů jiných knihoven, a to k uspokojování potřeb vlastních uživatelů. Na počátku stály meziknihovní výpůjční služby MVS, resp. mezinárodní MVS (MMVS), které využívaly tradiční metody, tzn. knihovny si mezi sebou půjčovaly původní tištěné dokumenty.

První zřetelná revoluce ve službách MVS/MMVS proběhla na přelomu 30. a 40. let 20. století a je spojena s počátky mikrofilmování knihovních sbírek. Na základě procesů mikrofilmování bylo možné zpřístupnění dokumentů bez nutnosti vypůjčování originálů tištěných dokumentů.

Dalším mezistupněm bylo zavedení technologie kopírování v 50. letech 20. století, která oblast MVS/MMVS velmi výrazně ovlivnila. Zavedením této nové technologie došlo k vysokému nárůstu výpůjček kopií dokumentů, pořizovaných z tištěných originálů. Ve stejné době došlo v USA také k prvním pokusům využití telefonních a telexových linek [59] pro přenos dokumentů. V nově vznikajících systémech typu OCLC byla uživateli nabídnuta možnost objednání a dodání dokumentu jak tradičním způsobem, tak pomocí telexu.

První experimenty byly úspěšně ukončeny a potvrdily vzrůstající požadavky uživatelů na rychlé dodání dokumentu bez nutnosti získání originálu tištěného dokumentu. V následujících 60. a 70. letech 20. století došlo k bouřlivému rozvoji především vědeckých a technických informací, což vyvolalo obrovskou poptávku po dodání aktuálních a včasných informací.

Nezávisle na činnosti knihoven vznikl v knihovnicko-informačním sektoru nový typ komerčních bibliografických databází a různorodých systémů, jejichž cílem bylo včasné zpřístupnění aktuálních informací, a byly vymezeny termíny „document supply“ a „document delivery“.

Dodávání dokumentů a meziknihovní služby představují základní formu vzájemné spolupráce všech typů knihoven a jsou významným nástrojem pro efektivní využívání informačních zdrojů. Meziknihovní kooperační systémy a systémy dodávání dokumentů jsou většinou založeny na poznání, že žádná veřejná, vědecká, vysokoškolská či odborná knihovna sama o sobě není schopna uspokojit široké spektrum uživatelských potřeb [60].

2.6.1. MVS - Meziknihovní výpůjční služba

Poprvé byla v ČR meziknihovní výpůjční služba definována ve dvou paragrafech Zákona č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven [61], které přispěly k prvotnímu vytvoření základních představ a předpokladů pro oblast meziknihovních výpůjčních služeb. V rámci § 3.1. se uvádí: *„knihovny účelně a v souladu se svými úkoly shromažďují potřebnou literaturu, cílevědomě ji šíří mezi obyvatelstvem a provádějí masovou práci s knihou mezi čtenáři. Poskytují čtenářům soustavnou a všestrannou pomoc při výběru a získávání literatury, aby každému občanu bylo umožněno vypůjčit si potřebnou knihu z kterékoli veřejně přístupné knihovny jednotné soustavy.“* Toto základní ustanovení bylo prvním krokem k vytvoření potřebné organizační základny pro oblast meziknihovních výpůjčních služeb. Druhá část § 3 zařadila meziknihovní výpůjční služby mezi standardní služby knihoven. § 3.2. uvádí: *„aby se zlepšily a prohloubily služby čtenářům, knihovny jednotné soustavy a) jsou povinny půjčit a obstarat na požádání jednotlivé knihy, časopisy a jiné sbírkové materiály nebo jejich soubory (meziknihovní výpůjční služba), pokud tomu nebrání zvláštní důvody, b) kde se to jeví účelné, spolupracují, popř. poskytují si vzájemně pomoc při doplňování knihovních sbírek při nákupu nebo výměně literatury, dále v oblasti informační a bibliografické činnosti, v otázkách metodických, při dovozu literatury ze zahraničí a při propagaci literatury, c) mají přednostní právo při získávání knih, časopisů a jiných sbírkových materiálů.“*

Během druhé poloviny 20. století se meziknihovní spolupráce rozšířila natolik, že bylo nutné definovat služby související s poskytováním meziknihovních výpůjčních služeb - byly definovány služby bibliograficko-informační meziknihovní a služby fotoreprodukční meziknihovní.

TDKIV definuje meziknihovní výpůjční služby jako [62]: *„Komplex odborných, organizačních a technických činností, které uskutečňují knihovny mezi sebou s cílem zprostředkovat svým uživatelům knihovní jednotky, popř. jejich kopie, bez ohledu na místo jejich uložení. Je založena na principu reciprocity, z něhož pro zúčastněné instituce vyplývá povinnost poskytovat meziknihovní výpůjční služby z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány.“*

2.6.2. MMVS – Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby

MMVS jsou komplexem služeb zaměřených na spolupráci při zpřístupňování informací a při zabezpečování dostupnosti požadovaných dokumentů nebo jejich kopií a jsou důležitou součástí realizace programu „Universal Availability of Publications“ [63], přijatého organizací UNESCO v roce 1982. Základní myšlenkou programu UAP, která ovlivňuje nejen mezinárodní spolupráci v meziknihovních službách, je fakt, že všechny publikované informace, bez ohledu na to, kdy a kde a jakou formou byly zveřejněny, by měly být přístupné každému čtenáři, a to bez ohledu na to, kde a kdy o ně požádá [64].

TDKIV definuje mezinárodní meziknihovní výpůjční službu takto: *„Meziknihovní výpůjční služba realizovaná na mezinárodní úrovni podle mezinárodně platných pravidel IFLA mezi knihovnami jednotlivých zemí. Podmínkou využití MMVS je nedostupnost dokumentu v národním systému knihoven“*[65].

V české knihovnické terminologii byl pojem mezinárodní meziknihovní výpůjční služby poprvé vymezen v rámci § 10 Vyhlášky č. 51/1963 Sb. [66], která uvádí: *„nemá-li knihu žádanou meziknihovní výpůjční službou žádná*

tuzemská knihovna, je možno na požádání čtenáře a s přihlédnutím k prokázané společenské závažnosti jeho žádosti vypůjčit ji mezinárodní výpůjční službou ze zahraniční knihovny“. Nutnost dokazování společenské závažnosti výpůjčky ze zahraničí omezovala využívání MMVS a dané ustanovení stálo proti hlavní zásadě programu UAP. Dané ustanovení bylo v České republice upraveno a sjednoceno se základní myšlenkou všeobecné dostupnosti publikací až pod vlivem politických a hospodářských změn po roce 1989.

Velký zlom v definování i organizaci MMVS v České republice nastal po roce 1989, kdy se začala měnit situace nejen v oblasti mezinárodní meziknihovní spolupráce, ale i v celém knihovnictví. Začalo se hojně využívat nových informačních, komunikačních a reprografických technologií, které vytvořily zásadní změny v možnostech poskytování MMVS. Dále došlo ke zvyšování produkce publikací i jejich ceny a to vyvolalo pokles úrovně soběstačnosti knihoven a informačních středisek uspokojovat všechny požadavky uživatelů [67].

Trendem poskytování a zprostředkování dokumentů v České republice i v zahraničí je zapojování do mezinárodní spolupráce, zejména do různých systémů dokumentových dodavatelských služeb. Novým rozvojovým hlediskem se v rámci jmenovaných služeb stává dostatečné technické, technologické, softwarové i hardwarové vybavení a využívání komunikační, reprografické techniky a implementování nových technických zařízení [68].

2.6.3. EDD – Elektronické dodávání dokumentů

V případě elektronického dodávání dokumentů jsou všechny transakce při dodávání dokumentů vyřizovány elektronicky, tj. od objednávky, přes

příjemku až po konečný dokument v elektronické podobě. EDD také zahrnuje nákup dokumentů nebo jejich částí v elektronické podobě prostřednictvím komerčních dodavatelů či agentů.

Nejčastěji se v české terminologii pojmem elektronické dodávání dokumentů EDD (electronic document delivery) rozumí takové služby, jejichž cílem je buď rychlé doručení dokumentu za účelem jeho vypůjčení (např. může jít o služby v rámci sítě úzce spolupracujících knihoven nebo MVS) nebo dodání kopie dokumentu, popř. jeho části poštou, faxem či elektronicky místo vypůjčky, resp. zakoupení jeho originálu [69]. V tomto druhém případě může jít o způsob vyřízení požadavku v rámci MVS, ale také o službu specializované instituce nebo firmy, která ji poskytuje na komerčním principu. Nejnověji je pak EDD chápáno jako součást nabídky nakladatelství, případně některého ze zprostředkovatelů při zpřístupňování elektronických verzí periodik nebo jiných typů dokumentů [70].

Pokud jde o poskytování elektronických dokumentů, lze tyto služby rozdělit na:

- služby dodávající elektronické dokumenty na CD-ROM pro lokální uchování i zpřístupňování,
- služby orientující se na zpřístupňování elektronických dokumentů prostřednictvím sítě Internet,
- služby dodávající elektronické dokumenty, aniž by je v elektronické podobě měly trvale k dispozici (scanning on demand), jde tedy o služby poskytující elektronické kopie papírových dokumentů,
- služby trvale uchovávající dokumenty v elektronické podobě (tj. jde o dokumenty, které byly původně vydány v tištěné podobě s cílem usnadnění přístupu k nim, někdy i v zájmu ochrany původních dokumentů),

- služby typu „document delivery“ poskytované subskripčními agenturami nebo databázovými centry,
- zpřístupňování elektronických verzí periodik na nakladatelských serverech i s možností přístupu k jednotlivým článkům.

Na českém i světovém trhu patří k nejvýznamnějším systémům dodávání dokumentů tyto:

- BLDSC (Velká Británie) [71]
- SUBITO (Německo) [72]
- JASON (Německo) [73]
- ADONIS (Nizozemí) [74]
- CISTI (Kanada) [75]
- INIST (Francie) [76]
- UnCover (USA) [77]
- INVIK STK (ČR) [78]
- Virtuální polytechnická knihovna (ČR) [79].

3. Mezinárodní knihovnické organizace

Množství mezinárodních knihovnických institucí je v prvním desetiletí 21. století větší než kdy předtím především díky ekonomickým, kulturním, technologickým a politickým změnám na konci 20. století [80]. Rozvoj mezinárodních knihovnických organizací odpovídá výjimečnému rozvoji oboru knihovnictví obecně. Tento růst byl až do nedávné doby ovlivněn především severoamerickou knihovnickou komunitou díky politickým, ekonomickým a profesním výhodám:

- V oblastech Severní Ameriky se od dob americké občanské války (1861-1865) významněji neválčilo a celá Severní Amerika (USA, Kanada, Mexiko) žila celé 20. století v politické harmonii.
- Kromě krátkého období velké krize ve 30. letech 20. století lze říci, že ekonomika těchto zemí, zvl. USA a Kanady stabilně stoupá.
- Obor knihovnictví se na univerzitách objevuje a vyučuje od 20. let 20. století.

Také západní Evropa má dlouhou tradici ve vývoji knihoven a knihovnictví. Ale dvě světové války přerušily a oslabil ekonomický růst a pro výkon knihovnického povolání nebylo ve většině zemí vyžadováno formální vzdělání. Až ve druhé polovině 20. století knihovnické instituce a organizace ukázaly značnou sílu pod vedením Spojeného království, Francie, Německa, Nizozemí a severských zemí. Současnou snahou EU je vytvořit knihovnickou komunitu s ekonomickou podporou, která by byla schopná té severoamerické konkurovat.

Mezinárodní knihovnické organizace jsou organizace a instituce, které rozvíjejí a finančně podporují mezinárodní aktivity v oboru knihovnictví, jejich vedoucí orgány mají zároveň také mezinárodní složení. Nejsou sem

zahrnování knihkupci, nakladatelé, společnosti vyvíjející knihovnické systémy, i přestože svoje místo v rámci mezinárodní spolupráce mají.

Do skupiny mezinárodních knihovnických organizací řadíme mezivládní organizace, mezinárodní knihovnické asociace, nadace, mezinárodní bibliografické organizace apod.

Nejznámější mezivládní organizací, jejíž program se významně zaměřuje na obor knihovnictví, je UNESCO (více kap. 3.4.).

The Nordic Council for Scientific Information (NORDINFO) je příkladem mezinárodní knihovnické organizace na regionální úrovni podporující spolupráci knihoven v severských zemích. Dřívější snahy o knihovnickou spolupráci mezi severskými zeměmi vedly v roce 1947 k založení Nordic Association of Research Libraries. Činnost této asociace je významná díky tzv. Scandia Plan, který se týkal spolupráce při akvizici mezi Norskem, Dánskem, Švédskem a Finskem.

Původní tři zájmy organizace NORDINFO byly rozvojová politika, vzdělávání a výchova a rozvoj knihovnických technologií. Během grantového období 1999-2002 spojila organizace NORDINFO komunitu vědeckých a technických informací spolu s vydavateli, knihkupci, zprostředkovateli informací, knihovníky, aby vyvinuli Nordic Electronic Research Library. NORDINFO se zaměřuje na 5 severských zemí – Island, Norsko, Dánsko, Švédsko a Finsko a postupně své zaměření rozšiřuje na Baltské země a západní Rusko.

Hlavní rolí národních knihovnických asociací je spolupráce s mezinárodními knihovnickými asociacemi a podpora svých členů k aktivní účasti při

činnosti mezinárodních knihovnických asociací. Dále pořádají konference a semináře, věnují se zahraničním návštěvám a nabízejí informace a rady knihovnám. Nejvýznamnějším zástupcem mezinárodní knihovnické asociace je International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). IFLA byla původně zaměřena na Evropu a Severní Ameriku a od roku 1972 začala svoje působení rozšiřovat ve spolupráci s UNESCO (více v kap. 3.1.)

**International Federation of Library Associations
and Institutions**

3.1. IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions (Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí)

Mezinárodní federace knihovnických spolků [81], [82] je světovou nevládní, nepolitickou knihovnickou organizací, která ovlivňuje a usměrňuje rozvoj knihovnictví na celém světě. V současné době má IFLA okolo 2000 členů, knihovnických spolků, knihoven a institucí z více než 150 zemí celého světa. Od roku 1971 je registrována v Nizozemsku a vedení IFLA sídlí v Haagu v Královské knihovně, která je nizozemskou národní knihovnou.

IFLA vznikla jako federace národních organizací. Byla založena na základě snah tří největších a nejaktivnějších národních knihovnických asociací: francouzské, americké a britské. Na Mezinárodním kongresu knihovníků a milovníků knih v Praze roku 1926 doporučil Gabriel Henriot, prezident francouzské Association Française des Bibliothécaires, vytvoření stálého mezinárodního výboru, který by sestával z knihovníků volených národními organizacemi. Konference přijala jeho návrh a o tři měsíce

později byl znovu nadnesen a diskutován na padesátém výročí založení American Library Association ve Philadelphii.

V září roku 1927 byl v Edinburghu založen Mezinárodní knihovnický a bibliografický výbor. Byl tvořen patnácti zástupci z národních knihovnických asociací. Pod jeho záštitou se v roce 1929 konal první Světový knihovnický a bibliografický kongres v Římě a Benátkách a tento výbor zde byl přejmenován na International Federation of Library Associations (IFLA). Od té doby je IFLA hlavní institucí zaměřující se na mezinárodní knihovnictví. Jejím hlavními cíli je provádět výzkumy a vytvářet doporučení týkající se mezinárodních vztahů mezi knihovnami, knihovnickými a bibliografickými organizacemi a dalšími subjekty. Pro splnění těchto úkolů bylo ustaveno šest výborů, které se zabývaly profesním vzděláváním, klasifikačními schémata a katalogizačními pravidly. Během prvního období fungování těchto výborů měly veškeré výstupy činnosti doporučující charakter. Pravděpodobně nejvýznamnějším úspěchem organizace IFLA bylo dosažení souhlasu německých vydavatelů k významnému snížení cen časopisů z oblasti vědy, techniky a medicíny v roce 1934. Byly také vyvinuty standardy pro meziknihovní výpůjční službu v roce 1935 a začalo být vydáváno množství děl slovníkového a příručkového typu. Během třicátých let IFLA postupně rostla a roku 1939 už měla 42 členů zastupujících knihovny z 31 zemí. Druhá světová válka však vážně narušila aktivity organizace.

Knihovnické asociace Polska a Československa vstoupily do IFLy roku 1929 a po druhé světové válce přistoupily i ostatní asociace států střední a východní Evropy. Jednou z hlavních výzev, kterou IFLA řešila v poválečných letech bylo rozšířit svoji působnost a aktivity za hranice evropského a severoamerického kontinentu. Přestože knihovnické

asociace čínské, indické, japonské, mexické, filipínské, egyptské a palestinské přistoupily do IFLy už během dvacátých, třicátých let, jen zřídka měly možnost se plně účastnit všech probíhajících aktivit. Všechna předválečná jednání se uskutečňovala v Evropě a časová a finanční náročnost cestování znemožnila zástupcům těchto asociací se konferencí zúčastnit. V šedesátých letech Federace svolala dvě významné konference, jejichž hlavními tématy byly katalogizační standardy. První z nich se konala roku 1961 v Paříži a diskutována byla především otázka záhlaví katalogizačního záznamu. Druhá konference proběhla roku 1969 v Kodani a byla věnována standardizaci bibliografického popisu. Výsledkem byl vznik programu Univerzální bibliografická kontrola UBC a kanceláře pro UBC a v průběhu sedmdesátých let vydání série manuálů pro mezinárodní standardní bibliografický popis ISBD. Ve stejné době také IFLA objevuje možnosti využití rozvíjející se výpočetní techniky při procesu výměny bibliografických informací. Roku 1965 byl založen Výbor pro automatizaci, který úzce spolupracoval s kanceláří UBC a organizací FID. Roku 1977 ve spolupráci s Výborem pro mezinárodní MARC vydala kancelář UBC první manuál UNIMARCu, mezinárodní verzi standardu pro strojem čitelnou podobu bibliografického záznamu.

3.1.1. Klíčové programy IFLA (Core Programmes)

Hlavní zaměření činnosti IFLA charakterizuje 5 hlavních programů:

- Advanced of Librarianship in the Third World (ALP) – Rozvoj knihovnictví ve třetím světě [83]
- Universal Availability of Publications (UAP) – Univerzální dostupnost publikací [84] - byl ukončen roku 2003
- Universal Bibliographic Control and International MARC (UBCIM) – Univerzální bibliografická kontrola a mezinárodní program MARC [85]

- Universal Dataflow and Telecommunications (UDT) – Univerzální tok dat a sdělovací technika [86] - byl ukončen roku 2003
- Preservation and Conservation (PAC) [87] – Ochrana a konzervace

Na výroční konferenci v Kodani v roce 1997 vznikly dva nové výbory:

- Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM) – Výbor pro autorská práva a legislativní záležitosti [88]
- Free Access to Information and Freedom of Expression (IFLA/FAIFE) – Výbor pro svobodný přístup k informacím a pro svobodu projevu [89]

3.1.2. Organizační struktura IFLA

Nejvyšším orgánem IFLA je Rada (Council), kterou tvoří všichni členové IFLA. Rada se schází jednou ročně na výročních konferencích. V čele IFLA stojí Řídící výbor (Governing Board), který má 21 členů. Vlastní agendu řídí a zajišťuje sedmičlenný Výkonný výbor (Executive Committee), jehož členy jsou kromě předsedy IFLA a budoucího předsedy (President-Elect) pokladník, předseda Odborného výboru (Professional Committee) a volení členové z Řídícího výboru.

IFLA vydává časopis – dvouměsíčník “IFLA Journal” a odborné publikace ve dvou edicích – “IFLA Publications” a “IFLA Professional Reports”. Jednou za dva roky vychází Adresář, který kromě adres členů obsahuje všechny důležité informace o IFLA.

Institucionálními členy IFLA je z České republiky několik institucí – Národní knihovna ČR a Parlamentní knihovna, Knihovna Akademie věd, ÚISK FF UK a Městská knihovna v Praze [90].

FID - International Federation for Information and Documentation (Mezinárodní federace pro informace a dokumentaci)

FID byl založen původně [91], [92] jako International Institute of Bibliography (IIB) na Mezinárodní bibliografické konferenci v Bruselu v září 1895. Zakladateli institutu byli dva belgičtí právníci Henri LaFontaine a Paul Odet, jejichž hlavním zájmem, přestože neměli žádnou praktickou zkušenost v knihovně, byla bibliografická teorie a praxe. Jejich cílem bylo podporovat rozvoj standardů pro univerzální bibliografickou kontrolu a zkoordinovat světovou bibliografii ve všech vědních oborech. IIB původně fungoval jako asociace jednotlivců, kteří velmi často nebyli knihovníci. Roku 1924 došlo k reorganizaci, vzniklé uspořádání fungovalo jako federace národních center pro bibliografii a roku 1937 byl změněn také název instituce na the International Federation of Documentation, který lépe odpovídal nové organizační struktuře. Roku 1986 došlo k poslední změně v názvu a to na International Federation for Information and Documentation. Zkratka FID zůstala nezměněna.

Od počátků se organizace FID zaměřovala na 3 hlavní oblasti působení : rozvoj bibliografických standardů a klasifikace, shromažďování světové bibliografie a výzkum v oblasti bibliografie.

V letech 1904-1907 bylo poprvé vydána kompletní podoba Mezinárodního desetinného třídění, které bylo přijato ve velkém počtu zemí pro svou jednoduchou aplikovatelnost napříč jazyky. Od té doby bylo MDT hojně překládáno, přepracovááno a vydáváno.

FID byl méně úspěšný ve svých snahách o vytvoření a udržení mezinárodní bibliografie. Roku 1895 začal IIB pracovat na Universal Bibliographic Repertory, celosvětovém katalogu knih a roku 1907 se začalo pracovat na Repertoire Encyclopedique de Dossiers, úplném seznamu prospektů, brožur a novinových a časopiseckých článků. Práce na obou těchto projektech byly přerušeny krátce po organizačních změnách v roce 1924. IID a následně FID vedly výzkumy i v dalších oblastech spřízněných s bibliografií a bibliografickou kontrolou. Ve třicátých letech byl FID jedním z prvních a nejsilnějších zastánců mikrofilmu jako média pro šíření, ochranu a konzervaci textových dokumentů.

Po druhé světové válce byla obnovena publikační činnost a v průběhu 50. a 60. let byl FID významným vydavatelem odborných publikací.

Počátkem 80. let se zájem federace začal přesouvat za hranice bibliografických systémů. K tradičnímu portfoliu dokumentace, klasifikace a informační vědy byly přidány projekty podporující studium, organizaci a praxi informačního managementu, informačních služeb a informační analýzy.

Na počátku 90. let se v čele federace objevila Ritva Launo z Finska a členská expanze a rozšiřování oblastí působení a cílů FIDu pokračovalo. Pod jejím vedením se federace začala orientovat také na obchodní, finanční a průmyslové informace. Zároveň došlo ke změnám v organizační struktuře. Vzniklo spoustu nových výborů a zájmových skupin pro oblasti informační profese, informační politiky, zpracování informací, komunikační technologie apod.

Roku 1994 připravila federace deklaráci s názvem The Tokyo Resolution, která byla představena na pravidelném dvouletém kongresu konaném v Tokiu. Byla smlouvou potvrzující zájem a snahu mezinárodních nevládních informačních organizací spolupracovat na projektech výzkumu a vývoje v oblasti informací.

V průběhu devadesátých let začalo značně ubývat členů federace. Hlavním důvodem byly především vysoké členské poplatky, které si některé země nemohly dovolit. Martha Stone z Kanady, která byla poslední čelní představitelkou, se ještě pokusila vytvořit novou vizi a strategii, ale nebyla úspěšná. Na konci roku 2000 byl oznámen rozpad federace.

a worldwide library cooperative

3.3. OCLC – Online Computer Library Center

OCLC je nevládní a neziskovou organizací, která poskytuje největší rozsah a bohatost funkcí podporujících a usnadňujících odbornou činnost knihoven [93], [94].

OCLC bylo založeno roku 1967 v ústřední knihovně Státní univerzity Ohio ve městě Columbus [95] a hlavním iniciátorem byla významná postava knihovnické komunity Frederick G. Kilgour. V současné době využívá služeb OCLC více než 57 000 institucí ve 112 zemích. Od roku 1971 bylo OCLC průkopníkem digitální revoluce se svojí první službou, kterou byl souborný katalog (Online Union Catalog), dnes známý pod jménem WorldCat a se službou sdílené katalogizace. Do 21. století vstoupilo OCLC se službami, které pomáhají knihovnám nejen spolupracovat, ale hlavně

úspěšně se zapojit do prostředí www a prostředí www zapojit do činnosti knihoven a rozšířit síť spolupráce po celém světě.

Služby knihovnám v různých koutech světa jsou poskytovány prostřednictvím mezinárodních poboček. OCLC Asia Pacific vznikla roku 1986, OCLC Canada byla založena roku 1997, OCLC Latin America roku 1995. Pobočka pro Evropu a Afriku OCLC PICA vznikla roku 2002 spojením OCLC Europe, Middle East and Africa se sídlem v Birminghamu [96] a instituce PICA B.V. se sídlem ve městě Leiden v Nizozemí [97].

Stěžejní službou OCLC je vytváření a udržování bibliografické databáze WorldCat. Na neustálém rozvíjení tohoto katalogu se podílejí všechny účastnické organizace. WorldCat je největším světovým souborným katalogem. Každý záznam obsahuje bibliografickou citaci a seznam institucí, které dokument vlastní. Instituce sdílejí tyto záznamy a využívají je k vytváření záznamů vlastních, pro zajištění služeb MVS, MMVS nebo pro zpracování rešerší. Od roku 1971 bylo do katalogu vloženo přes 57 milionů záznamů. Katalog obsahuje záznamy knih, časopisů, zvukových nahrávek, hudebnin, map, obrazových dokumentů a počítačových souborů. Podle statistik je nový záznam přidán každých deset vteřin. Pro zajištění kvality záznamů uložených v databázi musí knihovny dodávat své příspěvky v odpovídající formě podle vyžadovaných standardů. Proces zajišťující kontrolu záznamů zahrnuje eliminaci duplicitních záznamů, korekce chyb, opravu záhlaví apod. Díky programu Cataloguing in Publication (CIP) se proces kontroly a zařazení záznamu do katalogu podstatně zrychlil. Od roku 2001 jsou do katalogu také zařazeny údaje o metadatech, hodnocení dokumentů, obsahy knih, autorské poznámky k vydání, podoba obálky, zvukové záznamy, obrázky apod.

WorldCat přijímá záznamy ve formátu MARC (v současné době ve verzi MARC21) a AACR2. Roku 1991 se OCLC začalo hlouběji zabývat elektronickými zdroji a informacemi, které nabízí Internet. Roku 1995 se konal seminář k problematice metadat ve městě Dublin v Ohio. Výsledkem workshopu bylo vytvoření metadatového formátu Dublin Core s 15 popisnými prvky. Dalším vývojem interoperability metadatových standardů se zabývá Dublin Core Metadata Initiative (DCMI). Toto fórum má v současné době přes 1000 členů z 50 zemí světa. Roku 2003 se Dublin Core stal ISO normou označovanou ISO 15836. Od roku 1999 přijímá WorldCat záznamy ve formátu Dublin Core stejně jako ve formátu MARC21/AACR2.

Roku 2003 přišlo OCLC s novým projektem Open WorldCat pilot program, který má zajistit viditelnost knihoven na webu. V první fázi byly odkazy a vstupy do katalogu WorldCat umístěny na vybrané webové stránky jako např. ALibris, Abebooks, BookPage nebo HCI Bibliography [98]. Ve druhé fázi byly 2 miliony záznamů [99] zpřístupněny přes vyhledávače typu Yahoo! Search nebo Google spolu s odkazy na online katalogy více než 12 tisíc akademických, veřejných a školních knihoven, které přispívají do OCLC. Do databáze WorldCat jsou také automaticky sbírána a posléze ukládána metadata o digitálních kolekcích, které knihovny nabízejí na webu.

3.3.1. Organizační struktura OCLC

Řídící struktura [100] je rozdělena do tří vzájemně propojených orgánů:

- Members – ředitelé všech participujících knihoven, kteří mají právo volit členy do vyšších orgánů (Members Council a Board of Trustees)

- Members Council – celkem 66 vybraných představitelů participujících knihoven s právem provádět změny v rámci systému OCLC. Setkávají se pravidelně třikrát ročně. Činnost je rozdělena do oblastí jako katalogizace a metadata, digitální knihovny a výzkum, mezinárodní knihovnictví, sdílení dokumentů, ochrana kolekcí. Další skupiny jsou organizovány podle typu knihoven, na který se zaměřují.
- Board of Trustees – správní rada, která má 15 členů, mezi něž patří prezident, 6 členů, které volí Members Council a 8 členů vybraných na základě jednání Members Council, přičemž minimálně 5 z nich musí pocházet z jiné odborné oblasti než knihovnictví, např. z oblasti legislativy, obchodu, finančnictví. Úkolem správní rady je stanovit cíle a politiku organizace, zpracovat plány a programy pro dosažení stanovených cílů apod.

Členství je podmíněno využíváním služeb OCLC a zároveň přispíváním ke spolupráci v rámci OCLC.

3.3.2. Služby OCLC

Z hlavních služeb centra OCLC lze jmenovat [101]:

- Tvorba a udržování souborného katalogu WorldCat – databáze zaznamenává dokumenty ve více než 370 jazycích (převažuje angličtina, francouzština, němčina, španělština). Podle statistiky z roku 1996 zaujímá čeština 18. příčku hlavně díky činnosti Národní knihovny ČR, která podepsala smlouvu s OCLC o předávání záznamů roku 1995. Národní knihovna ČR se tak stala první knihovnou ze zemí bývalého východního bloku, která začala svými záznamy přispívat do katalogu WorldCat. Pro východoasijské jazykové oblasti byla zavedena speciální služba OCLV CJK, která

umožňuje zápis v původních znacích jejich písemnictví spolu s transkripcí do angličtiny.

- Služba sdílené katalogizace - umožňuje tvorbu záznamů jejich stahováním z databáze WorldCat.
- Zprostředkování meziknihovní výpůjční služby – WorldCat nejen dodává informace o institucích disponujících určitým dokumentem, ale zároveň také umožňuje okamžité online objednání dokumentu.
- Rešeršní a referenční služby
- Tvorba a udržování úplného soupisu periodik vydávaných na celém světě – projekt s názvem CONSER (Cooperative Online SERIALS) vznikl v roce 1973 pod záštitou Kongresové knihovny USA a Kanadské národní knihovny.
- Služba FirstSearch – byla poprvé představena roku 1991. Kombinuje funkci souborného katalogu s meziknihovními službami a dodáváním dokumentů. Hlavní součástí této služby je přístup ke katalogu WorldCat.
- Vedle katalogu WorldCat produkuje OCLC pět dalších databází – databázi periodik (OCLC Union List of Periodicals), databázi článků (OCLC ArticleFirst), databázi konferenčních materiálů (OCLC PapersFirst a OCLC ProceedingsFirst) a databázi elektronických knih.
- Roku 2002 přišlo OCLC s novým programem zaměřeným na digitální kolekce a metadatové služby. Cílem je sloužit knihovnám jako metodický průvodce při digitalizaci speciálních kolekcí a poskytnout k těmto kolekcím přístup stejně jako je chránit. Dále se služba zaměřuje na vytváření metadat a také na poskytování a nabídku co nejširší škály aktivit zaměřených na ochranu sbírek.

3.4. UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)

Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu [102], [103] je mezinárodní vládní organizace při Organizaci spojených národů, založená v roce 1945 v Londýně. Je jednou z mezinárodních odborných organizací (agentur) OSN. Sídlem UNESCO je Paříž.

Zakládajícími členy byly tyto země: Austrálie, Brazílie, Kanada, Čína, Československo, Dánsko, Dominikánská republika, Egypt, Francie, Řecko, Indie, Libanon, Mexiko, Nový Zéland, Norsko, Saúdská Arábie, Jihoafrická republika, Turecko, Spojené státy americké a Velká Británie.

Hlavní úkolem UNESCO je usilovat o udržení mezinárodního míru rozvíjením spolupráce mezi státy v oblasti výchovy, vědy a kultury, prosazováním úcty k lidským právům a právnímu řádu. UNESCO je v rámci systému OSN jedinou organizací zabývající se základními a společenskými vědami, je průkopníkem v oblasti ochrany životního prostředí (biosféra, hydrologie, oceánografie).

K červenci 2006 měla organizace 191 členů a 6 přidružených členů.

3.1.1. Organizační struktura UNESCO

Organizační struktura [104] je tvořena třemi hlavními orgány:

- Generální konference – je nejvyšším orgánem. Tvoří jej zástupci všech zúčastněných států. Pravidelné zasedání se koná jednou

za dva roky, zpravidla na konci října. Na něm se projednává a schvaluje program a rozpočet organizace do další Generální konference. Tento orgán přijímá závazné mezinárodní smlouvy a nezávazné deklarace a doporučení. Každý zúčastněný stát má při hlasování jeden hlas. Pro přijetí klíčových rozhodnutí, jako je například změna ústavy či volba generálního ředitele, je zapotřebí dvoutřetinové většiny. Pro ostatní rozhodnutí stačí prostá většina hlasů. Vedle plenárního zasedání (delegáty tvoří obvykle ministři kultury, školství, životního prostředí nebo zahraničních věcí) pracuje i šest odborných programových komisí a čtyři výbory.

- Výkonná rada - výkonná rada je nejvýznamnější orgán UNESCO. Mezi zasedáními Generální konference dohlíží na realizaci plnění programu organizace, projednává všechny důležité otázky před jejich předložením Generální konferenci a podílí se na přípravě budoucích programů. Výkonná rada má 58 členů.
- Sekretariát - sekretariát UNESCO je výkonnou a servisní složkou, sídlí v Paříži a v řadě regionálních a subregionálních úřadovnách po celém světě. V čele sekretariátu je generální ředitel.

3.4.2. Oblasti působení UNESCO

UNESCO působí v oblastech, které podporují světový mír a spravedlivější společnost. Hlavními oblastmi, na které se zaměřuje jsou vzdělání, výzkum, komunikace mezi národy, etniky, udržitelný rozvoj a životní prostředí, záchrana kulturního a přírodního bohatství, snaží se bojovat proti nemocem jako HIV/AIDS, malárie apod.

Vybrané oblasti působení:

Vzdělávání a výchova

Vzhledem k tomu, že celosvětová míra negramotnosti je stále dost vysoká, je jednou z priorit organizace UNESCO zlepšení tohoto stavu. Zaměřuje se hlavně na obyvatele třetího světa, ženy, dívky, obyvatele venkovských oblastí, handicapované a další ohrožené skupiny. Hlavními projekty v této oblasti jsou programy Vzdělání pro všechny (Education for All – EFA) a Dekáda gramotnosti OSN (United Nations Literacy Decade – UNLD).

Kultura

UNESCO vytvořilo Seznam světového dědictví, který v současné době obsahuje 830 objektů, z toho je 644 kulturních památek, 162 přírodních a 24 smíšených ve 138 zemích [105]. Pod ochranou UNESCO je také dvanáct českých památek.

Komunikace a informace

V této oblasti se UNESCO angažuje ve prospěch počítačově a informačně negramotných a snaží se co možná nejvíce zmírnit tzv. digital divide, a to nejen mezi bohatými a chudými zeměmi, ale také mezi jednotlivými generacemi a dalšími sociálními skupinami. Dále se UNESCO zasazuje o vícejazyčnost v oblasti ICT. Znamená to, že chce omezit monopol angličtiny, která v posledních letech dominuje nad ostatními jazyky.

Politika UNESCO v oblasti komunikace a informací má kořeny v roce 1974, kdy byl zveřejněn program General Information Programme (GIP). Byl zaměřen na národní informační politiku, standardy a normy, síť národních knihoven, školení a kurzy a vzdělávání. GIP zůstal nezávislým programem mimo hlavní oblasti zaměření UNESCO, kterými jsou vzdělání, věda a kultura až do roku 1990, kdy se GIP stal součástí skupiny pro Informační společnost v rámci sektoru pro komunikaci a informace. Pod vedením ředitele Phillipe Queaue se pozměnila koncepce původního programu

a z GPI se roku 2001 stal program Information for All (IFAP) [106], který je nejvýznamnějším projektem v této oblasti.

Hlavními cíli projektu IFAP je rozpoutat mezinárodní diskusi na téma etické a legální principy informační společnosti, poskytnout a rozšířit možnosti přístupu k informačním zdrojům (prostřednictvím spolupráce s organizacemi, digitalizací apod.), podporovat vzdělávání, školení, celoživotní vzdělávání apod.

Z dalších projektů věnovaných knihovnám nelze opomenout UNAL (UNESCO Network of Associated Libraries) tedy Síť sdružených knihoven. Tento projekt vznikl roku 1990 a cílem bylo podporovat spolupráci veřejných knihoven a podnítit jejich činnost k prosazování hlavních myšlenek UNESCO, jako jsou mír, lidská práva, ochrana životního prostředí, boj s nevzdělaností apod. Součástí sítě je přes 500 knihoven po celém světě.

UNESCO se také významně angažuje v záchraně a konzervaci historických tisků a dokumentů a jejich digitalizaci (program Paměť světa - Memory of the World [107]).

4. Vybrané projekty mezinárodní spolupráce

4.1. PuBliCa (Concerted Action for Public Libraries)

Projekt PuBliCa (Concerted Action for Public Libraries) [108], [109], [110] byl schválen 22.8.1998 v Belgii za přítomnosti zástupců z 23 evropských zemí a financován byl z 3. rámcového programu výzkumu a technologického rozvoje EU a byl rozvíjen v letech 1997-2000. Jednalo se o specifický projekt programu Telematika pro knihovny, jehož hlavním cílem byla podpora služeb veřejných knihoven. K cílům projektu patřilo mapování možností a získávání informací o nově se utvářejících službách v knihovnách, podpora celoevropské výměny názorů mezi evropskými knihovnami, vybudování vzdělávacích center pro knihovníky v Evropě.

4.1.1. Výsledky projektu Publica

- Vybudování databáze klíčových osob, které mají vliv na rozvoj veřejných knihoven na evropské úrovni.
- Identifikace školicích středisek a zpracování programu školení. Tak vznikla centra v Dánsku, Velké Británii, Norsku, Finsku, Slovinsku a Řecku.
- Uspořádání stáží pro vedoucí pracovníky knihoven ze střední a východní Evropy.
- Identifikace projektů, které by mohly zajímat veřejné knihovny v rámci výzkumu, vývoje a informování o nich.
- Dosažení širší účasti knihoven na projektu Telematika pro knihovny.
- Zpracování tzv. Leuwenského komuniké, které obsahuje naléhavou výzvu k Evropskému parlamentu o přijetí „Zprávy o Zelené knize o roli knihoven v moderním světě“. Leuwenské komuniké zdůrazňuje mj. také klíčové postavení veřejných knihoven pro rozvoj

demokratické společnosti, pro hospodářský a sociální rozvoj, celoživotní vzdělávání, kulturní a jazykovou různorodost.

Českou republiku zastupovaly Mgr. L. Pavlicová z Knihovny B. B. Buchlovana v Uherském Hradišti, Ing. M. Svobodová, CSc. z Městské knihovny v Olomouci a PhDr. Šárka Kašpárková z Knihovny Kroměřížska, které měly také možnost zúčastnit se několika workshopů.

4.2. PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Network)

Projekt PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Network) [111], [112] vznikl v prostředí sociální a ekonomické politiky Evropské unie a je součástí akce e-Europe a jejího Akčního plánu, jehož základní myšlenkou je zpřístupnit Internet co nejširšímu okruhu občanů jeho zlevněním a zrychlením, investice do lidí a dovedností a stimulace lidí k využívání Internetu. Projekt PULMAN byl financován Evropskou komisí v rámci 5. rámcového programu Evropské unie pro výzkum, technologie a demonstrace zaměřeného na technologii informační společnosti.

Realizace projektu byla zahájena v květnu roku 2001 a závěrečná konference projektu se konala v březnu 2003 v portugalském městě Oeiras. Manažerem projektu byl Robert Davies (Společnost MDR Partners, Velká Británie) a koordinátorem byl Jan van Vaerenbergh, ředitel městské knihovny v Antverpách (Antwerp City Library).

Hlavní náplní projektu PULMAN bylo zhodnotit důsledky elektronizace pro knihovny, specifikovat roli knihoven v nových společenských podmínkách a identifikovat jejich místa v informační společnosti 21. století. Projekt podporoval sdílení praktických zkušeností v digitální éře.

4.1.1. Partnerské organizace, národní koordinátoři a mezinárodní virtuální rada

Na realizaci projektu a vytváření sítě PULMAN se podílely partnerské organizace, národní koordinátoři a mezinárodní virtuální rada.

Partnerskými organizacemi byli signatáři smlouvy s Evropskou komisí. Ti odpovídali za rozvoj projektu, zpracování jednotlivých výstupů, vytváření databáze, svolávání pracovních setkání, organizaci stáží, vydávání „Newsletter“, tvorbu a aktualizaci webu projektu a také vyplácení odměn za zpracování podkladů a překladů do angličtiny. Seznam partnerů projektu viz příloha.

Každá z 26 zemí tvořících původní základ sítě PULMAN jmenovala národního koordinátora. Tyto země nebyly zpracovateli výstupů projektu a podílely se pouze na přípravě podkladů a implementaci výsledků. Role národních koordinátorů spočívala v tom, že zodpovídali za podporu, provedení a řízení akcí průzkumového a implementačního charakteru v jednotlivých zemích, což zahrnovalo ustavení podpůrných skupin aktivistů, vytvoření meziresortních kontaktů (s muzei a archivy), rozšiřování výsledků projektu, organizaci národního semináře, zajištění překladu „Doporučení projektu PULMAN“, podporu účasti na akcích školicího a propagačního charakteru včetně závěrečné konference, stimulace a koordinace zpracovávání a zasílání příspěvků na webovou stránku projektu a aktualizace zpráv o strategických opatřeních v oblasti lidových knihoven v jednotlivých státech.

Mezinárodní virtuální rada projektu byla tvořena zkušenými a renomovanými odborníky z evropských mezinárodních knihovnických organizací, nadací a knihoven a jejím úkolem bylo působit jako odborný poradní orgán garantující odbornou kvalitu projektu a rozvoje sítě (seznam členů viz příloha č.1).

Po pracovní konferenci účastníků projektu konané v Helsinkách 19. a 20. února 2002, která hodnotila dosavadní postup prací, byl realizován návrh na rozšíření sítě PULMAN. Dalšími zeměmi, jejichž knihovny se připojily jako partnerské organizace, se staly Rusko a Turecko a zeměmi s národními koordinátory pak Albánie, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Makedonie, Moldávie, Černá Hora, Srbsko a Ukrajina. Tak se počet účastníků projektu zvýšil na 36. V této rozšířené podobě zahájil projekt (PULMAN-XT) činnost 15. června 2002 s cílem poskytnout výstupy projektu do zemí sousedících s Evropskou unií nebo dalších zemí kandidátských a podpořit zde zavádění nových činností a služeb.

4.1.1. Aktivity a cíle projektu

Aktivity a cíle projektu lze rozdělit do 4 základních okruhů:

- podpora rozvoje demokracie a občanské společnosti,
- podpora ekonomického a sociálního rozvoje v podmínkách regionu a obce,
- podpora zpřístupňování rozmanitosti kulturního dědictví v regionech,
- podpora celoživotního vzdělávání,
- základním cílem bylo vytvoření nejen fyzické, ale i virtuální sítě knihoven, která by poskytovala integrované služby všem občanům.

Za tím účelem došlo ve všech zemích, jež se projektu zúčastnily, ke zmapování situace v oblasti veřejných knihoven, k vytvoření databáze elektronických zdrojů z oblasti výchovy a vzdělávání, k identifikaci knihoven, jež mohou být příkladem pro ostatní, pokud se týká řízení knihoven, správy integrovaných služeb a využívání IT. Mezi důležité aktivity projektu patřila také školicí činnost, organizovaná v tzv. Centres of Excellence, tj. ve školicích centrech vybraných knihoven evropských zemí. V roce 2002 se těchto stáží zúčastnili z České republiky Ing. A. Brožek ze Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem, Alice Havránková z Krajské knihovny v Karlových Varech a Mgr. Daniela Hebnárová z Knihovny Kroměřížska (36).

4.1.1. Výsledky projektu PULMAN

Jedním z nejdůležitějších výsledků projektu je shromáždění rozsáhlého souboru odkazů na webové stránky modelových institucí a zpracování webografie, jež může poskytnout užitečné informace k přeměně knihoven v konkurenceschopná zařízení, která se prosadí na trhu informací.

Dalším výsledkem projektu je dokument Soubor doporučení projektu PULMAN [113], jehož první verze vznikla koncem roku 2001. Byl přeložen do jazyků většiny zemí, které se projektu účastnily, a byl dán k široké diskusi v těchto zemích. Stal se také předmětem jednání národních seminářů, které v těchto zemích proběhly (v ČR se akce uskutečnila 5.12.2002), a podle připomínek byl pak řešiteli projektu znovu upraven. Konečnou podobu v češtině vydala Národní knihovna roku 2004.

Dokument je strukturován do 3 oddílů:

- Doporučení sociálně politického charakteru

- Doporučení pro řízení
- Doporučení pro odbornou činnost

Každá kapitola obsahuje stručné resumé, tematické vymezení, uvedení do politických souvislostí, soubor užitečných rad pro odbornou praxi, úkoly pro budoucnost a v závěru odkazy na webové stránky knihoven a zařízení, u nichž se lze inspirovat či poučit. Publikaci lze chápat jako metodický materiál k realizaci sociálněpolitických a strategických opatření v oblasti veřejných knihoven, archivů a muzeí, řízení informačních služeb v těchto zařízeních a ke stimulaci nových forem činnosti v podmínkách informační společnosti.

Samotná doporučení bez předpokladu realizace postrádají smysl, a proto řešitelé připravili pro závěrečnou konferenci v Portugalsku k diskusi materiály, které naznačují další možnosti uplatnění nových forem činnosti knihoven, a také návrh Manifestu. Zmíněná akce se konala ve dnech 13. a 14. března 2003 v portugalském Oeiras. 200 politiků a odborníků z veřejných knihoven, archivů a muzeí z téměř 40 zemí se setkala k diskusi o významu a roli regionálních a místních institucí, jež se zabývají ochranou a zpřístupňováním kulturního dědictví.

4.1.1. Mezinárodní konference v Oeiras, Portugalsko, 14.3.2003

Konference [114] se zúčastnili představitelé těchto zemí: Albánie, Rakouska, Běloruska, Belgie, Bosny a Hercegoviny, Bulharska, Chorvatska, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Německa, Řecka, Maďarska, Irska, Itálie, Lotyšska, Litvy, Lucemburska, Makedonie, Moldávie, Holandska, Norska, Polska, Portugalska, Rumunska, Ruska, Slovenska, Slovinska, Španělska, Švédsko, Turecko, Ukrajiny, Velké Británie, Jugoslávie (Srbska a Černé Hory) a České republiky.

Česká republika byla reprezentována Blankou Koubovou, zástupkyní ředitelky Odboru umění a knihoven MK ČR, a Miroslavem Resslererem z Národní knihovny ČR, konference se zúčastnil též Adolf Knoll jako člen mezinárodní virtuální rady projektu PULMAN.

Toto mezinárodní setkání bylo vyvrcholením aktivit a zakončením projektu a jeho hlavními tématy byly „Role knihoven v celoživotním vzdělávání“, „Demokracie a občanství“, „Ekonomický a sociální rozvoj“ a „Rozmanitost kultury“. Ke každému z těchto témat byl pořádán samostatný seminář. Program byl koncipován tak, aby umožnil strategický pohled na současnost i budoucnost vývoje Evropy.

Zásadní projevy k projektu PULMAN a situaci veřejných knihoven v Evropě přednesli Rob Davies a Jens Thorhauge. První z nich je manažerem projektu PULMAN a druhý generálním ředitelem Danish National Library Authority, což je instituce, kterou vláda pověřila péčí o veřejné knihovny.

Rob Davies se ve svém příspěvku zabýval výsledky projektu PULMAN a pozornost věnoval především pokroku v mnoha evropských zemích, pokud jde o zavádění digitálních služeb, rozvoj činností zaměřených na vzdělávání a podporu aktivit umožňujících občanům mít k dispozici přístup k IT, ale upozorňuje také na významné rozdíly mezi jednotlivými evropskými zeměmi a na nutnost toho, aby instituce a jejich služby reagovaly na měnící se potřeby uživatelů rychlejšími změnami a restrukturalizací.

Za základní oblasti, ve kterých je nutno uskutečnit změny, označil tyto:

- Nezbytnost vytvořit **vládní programy** a zajistit veřejné prostředky na podporu masivnějšího zavádění ICT do veřejných knihoven a vyvinout úsilí za účelem zlevnění přístupu knihoven k internetu.
- Potřeba stanovit místní, regionální i národní politiku za účelem **podpory spolupráce a koordinace rozvoje služeb** místních knihoven, archivů a muzeí, která začne na národní úrovni a vezme v úvahu příklady objevující se v některých zemích Evropské unie.
- Nutnost zpracovávat a sdílet informace o projektech zaměřených na celoživotní vzdělávání ve spolupráci s městskými školskými úřady.
- Veřejné knihovny by měly být v centru procesu „**elektronizace státní správy a samosprávy**“. Měly by napomoci zlepšit povědomí o ní, jak mezi úředníky státní správy a místní samosprávy, tak mezi občany. Při realizaci programů elektronizace státní správy a samosprávy je nutno shromáždit více informací o evropských zkušenostech.
- Spolupráce veřejných knihoven se školami, rodinami a zařízeními sociální péče jako jedna ze základních rolí.
- Nábor a udržení personálu veřejných knihoven s odpovídající kvalifikací včetně dovedností ICT jsou v kritickém stavu a vyžadují v mnoha zemích změnu sociálního i finančního postavení knihovníků.
- Nezbytnost reálného **hodnocení a měření výkonů**.

Informace týkající se průzkumu veřejných knihoven v Evropě bylo možné shrnout do těchto bodů:

- Nové technologie se prosazují ve všech knihovnách (i když nerovnoměrně) a ty se mění z míst orientovaných na půjčování knih na hybridní a virtuální střediska služeb.

- Ve většině evropských zemí lze pozorovat relativně silnou politickou podporu knihovnictví a většina evropských států má knihovnickou legislativu, která není starší než 5 let.
- Ve službách poskytovaných veřejnými knihovnami můžeme zaznamenat extrémní rozdíly; jsou knihovny, které poskytují širokou paletu služeb - návody pro vyhledávání na internetu, elektronické referenční služby, speciální informační služby, tematické informační brány, portály a kvalitní domovské stránky, a knihovny, v nichž tyto služby nenajdeme vůbec.
- Extrémní rozdíly jsou patrné také v oblasti zdrojů, finančních prostředků, kvalifikačních předpokladů, dovedností a dokonce i vizí či výhledů do budoucna.

Podle jeho názoru bude hybridní knihovna splňovat tyto základní požadavky: zajišťovat půjčování sbírek v tištěné i digitalizované podobě, přístup ke katalogům na principu WWW, přístup k sítím a síťovým službám, podporu navigace při vyhledávání informací na síti, pracovní stanice pro uživatele, školicí a vzdělávací příležitosti všem občanům, místo k setkávání při různých příležitostech, poskytování dokumentů v elektronické formě, speciální služby různým skupinám uživatelů. Bude součástí sítě knihoven (perspektivně světové), úzce spolupracovat s ostatními vzdělávacími a „paměťovými institucemi“, vytvářet profil služeb v úzké vazbě na potřeby obce. K realizaci tohoto poslání je třeba zpracovat strategii rozvoje technologie informační společnosti, rozvoje a vývoje kvalifikace a dovedností personálu, vytváření a marketingu nových služeb, vytváření jednotné organizační struktury pro knihovny sítě.

Na závěr konference přijali účastníci dokument nazvaný The Oeiras Manifesto. The PULMAN Agenda for e-Europe (Manifest projektu PULMAN - program pro elektronickou Evropu).

4.3. CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access)

Projekt CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access) je pokračováním předešlých projektů PuBliCa a PULMAN, které už připravily půdu pro spolupráci paměťových a kulturních institucí v oblasti kulturního dědictví.

Hlavním cílem projektu bylo koordinovat činnosti zaměřené na informační technologie v rámci EU, kde hlavní úlohu sehrávají místní instituce (knihovny, muzea, archivy). Hlavním požadavkem je rozvoj informačních technologií a strategií, které jsou přínosem pro rozvoj služeb pro občany a jejich využití v každodenním životě. Projekt je zaměřený na oblast místních kulturních služeb, vytváření elektronických "pamětí obcí" a spolupráce při zpřístupňování místních a regionálních kulturních hodnot. Projekt monitoruje a doporučuje informační technologie, které jsou vhodné pro požadavky odpovídající potřebám místních kulturních institucí. Důraz je kladen na spolupráci paměťových institucí.

CALIMERA využívá doporučení a směrnic k digitalizaci, jež jsou zpracovávány v rámci projektu MINERVA [115] s přihlédnutím k potřebám

místních institucí. Dále spolupracuje s dalšími projekty z oblasti kulturního dědictví jako například CHIMER [116], CIPHER [117], BRICKS [118].

4.1.1. Účast na projektu

Na projektu CALIMERA se podílelo 48 knihoven a dalších institucí z oblasti kultury z Arménie, Belgie, Bosny a Hercegoviny, Bulharska, České republiky, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Holandska, Chorvatska, Irska, Islandu, Itálie, Kypru, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Makedonie, Moldavska, Německa, Norska, Polska, Rakouska, Rumunska, Ruska, Řecka, Slovenska, Slovinska, Spojeného království, Srbska, Španělska, Švédska, Turecka a Ukrajiny (seznam konkrétních institucí je uveden v příloze č. 4). Projekt se připravoval od září 2003, Evropská komise ho schválila v prosinci 2003 a ukončen byl 31.5.2005. Vědeckým koordinátorem byl Rob Davies z Velké Británie a finanční koordinaci zajišťovala Ana Maria Runkel z odboru knihoven a archivů Městského úřadu v Lisabonu.

Za Českou republiku se koordinační akce zúčastnila Národní knihovna ČR, zastoupená Mgr. Adolfem Knollem, náměstkem ředitele NKČR a členem Řídící rady projektu, a Knihovna Kroměřížska, jejíž ředitelka PhDr. Šárka Kašpárková je národní koordinátorkou akce v rámci České republiky.

4.1.1. Hlavní plány a cíle projektu

Z hlavních plánů a cílů projektu[119]:

- Zajistit, aby místní kulturní instituce (veřejné knihovny, muzea a archivy) mohly aktivně přispět k realizaci cílů Programu rozvoje výzkumu a technologií informační společnosti 2002-2006 a úspěšně využívat jeho výsledků.

- Podpořit místní kulturní instituce, aby se mohly zúčastnit budoucích programů vyhlášených Evropskou komisí koordinací strategií zpracovávaných místními úřady, identifikací výzkumných problémů, ustavením společných pracovních skupin a organizací seminářů, jichž se zúčastní ti, kteří jsou odpovědni za vytváření sítí, zástupci státních orgánů, místních úřadů a průmyslových podniků.
- Koordinovat a mobilizovat místní kulturní instituce k realizaci jejich nové role klíčových zařízení transformujících inovativní technologie do služeb užitečných pro řadové občany, resp. institucí informační společnosti usilujících o to, aby evropské kulturní dědictví sloužilo občanům.
- Podporovat postavení místních kulturních institucí jako prostředníků mezi technologickou modernizací a koncovými uživateli, vytvářejících a poskytujících přístup ke kulturnímu dědictví a kulturní turistice a identifikujících rámec pro výzkum zaměřující se na využitelnost zdrojů místního kulturního dědictví a její usnadnění.
- Přispět ke zpracování strategií pro uchování evropské kolektivní a komunitní paměti v celé její rozmanitosti a rozvoji ekonomiky založené na znalostech.
- Přispět ke sdílení poznatků z úspěšné praxe lokálními institucemi zpracováním doporučení a srovnávacích nástrojů a přípravou vysoce účinných aktivit přispívajících k popularizaci těchto poznatků.

Celý projekt je rozdělený do 5 pracovních bloků [120] podle oblastí výzkumu:

- **Technologie a výzkum pro lokální služby** - bude provedena identifikace technologií a relevantního výzkumu, který bude zaměřen na ty oblasti, jež nabízejí občanům nové možnosti aktivní účasti prostřednictvím místních institucí.

- **Místní služby:** sdílení politiky projektu a předávání osvědčených metod – týká se i zapojení státních orgánů, ministerstev a dalších úřadů do fóra CALIMERA, které zajistí potřebné nástroje pro výměnu zkušeností.
- **Koncový uživatel:** využitelná paměť komunity – zajištění výzkumné agendy, zpětná vazba uživatelů k institucím.
- **Rozšiřování informací, budování sítě a vzdělávání** poskytne podklady k vytváření sítě a realizaci koordinačních aktivit a spolupráce mezi celostátními orgány a místními úřady, odbornými sdruženími, jednotlivými odborníky, řešiteli projektů a odborníky z oblasti průmyslu. CALIMERA bude rovněž disponovat nezbytnými prostředky zveřejňování informací včetně portálu poskytujícího přístup k veškerým výsledkům projektu, doporučením, směrnicím, fórům a také signální službu.
- **Management, koordinace a hodnocení** aktivit projektu.

4.1.1. Výsledky projektu CALIMERA

Hlavním přínosem projektu je aktivizace spolupráce paměťových institucí a výměna zkušeností a informací a tím položené základy činností směřujících k uchování a dostupnosti kulturního dědictví pro všechny. Vybraná technologická a technická řešení by měla umožnit účinnou digitalizaci při nízkých nákladech, ochranu a přístup k digitalizovaným kulturním objektům, snadné vytváření digitálních zdrojů pro vzdělávání, podporu kulturní turistiky, plynulé vyhledávání a nalézání distribuovaných zdrojů a služeb na národní a lokální úrovni, zajišťování informací pro veřejnost místními úřady a organizacemi pečujícími o kulturní dědictví a podporu interaktivní komunikace s vládou a místními úřady

prostřednictvím rozhraní na místní úrovni a multimediální přístup včetně virtuálních návštěv lokálních kulturních institucí.

Dalším výstupem bylo publikování dokumentu Calimera: doporučení projektu Calimera (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access: doporučení koordinační akce Calimera pro činnost místních kulturních institucí, knihoven, muzeí a archivů: aplikace v oblasti kultury, místní kulturní instituce zpřístupňující elektronické zdroje) [121]. Dokument se věnuje sociální politice, managementu a plánování, technickým směrnicím. Tato doporučení jsou obdobná jako v předchozí aktivitě PULMAN, ale jsou aktuálnější a hlavně se odlišují tím, že se v nich navíc hovoří i o zapojení muzeí, archivů a také se zde prezentují paměťové instituce jako důležité místo pro kulturní turismus [122].

4.4. TEL-ME-MOR (The European Library - Modular Extensions For Mediating Online Resources)

Projekt Evropská knihovna: modulární rozšíření pro zprostředkovávání online zdrojů (The European Library - Modular Extensions For Mediating Online Resources, neboli TEL-ME-MOR) [123] byl podporován Evropskou komisí prostřednictvím 6. rámcového programu (Sixth RTD Framework Programme) technologie informační společnosti (IST), jehož jednou z aktivit je stimulace a podpora účasti institucí nových členských států a přidružených kandidátských zemí v aktivitách IST. Projekt byl dvouletý a byl zahájen 1. února 2005.

4.1.1. Partnerské organizace a koordinátoři projektu

Koordinátorem projektu byla Německá národní knihovna (Die Deutsche Bibliothek). Do projektu se zapojily národní knihovny nových členských států Evropské unie, které do ní vstoupily v květnu 2004, včetně Národní knihovny ČR. Dalšími partnery byly Britská knihovna (British Library), Národní knihovna Holandska (National Library of the Netherlands), Švýcarská národní knihovna (Swiss National Library), CENL: Konference Evropských národních knihoven a Eremo srl (italská společnost specializující se na projektový management v oblasti kulturního dědictví).

Informace o projektu jsou přístupné na webových stránkách zúčastněných národních knihoven. V případě České republiky na stránkách Národní knihovny ČR [124]. Dalšími zúčastněnými zeměmi byly Estonsko, Kypr, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko.

Projekt uskutečnil průzkum požadavků národních knihoven a ostatních institucí v oblasti výzkumu, vývoje a nasazení nových technologií, snažil se o rozvoj výzkumu v nových členských státech EU a rozšiřování jejich účasti v evropských projektech IST, zabezpečení lepšího přístupu k významným evropským informačním zdrojům či rozšíření síťových služeb rozvinutých Evropskou knihovnou (viz dále). Pomocí seminářů, schůzek a workshopů inicioval průzkum připravenosti nových zemí EU v účasti na projektech a aktivitách IST a zakládat partnerská konsorcia. Na základě průzkumu byl pro jednotlivé země vypracován Plán realizace (New Member States Implementation Plan) v rámci začlenění sbírek knihoven do portálu Evropské knihovny.

4.1.1. Evropská knihovna (The European Library, TEL)

Evropská knihovna [125] hraje významnou roli v 6. rámcovém programu a jejím cílem je standardizace a vzájemné propojení dat a zdrojů deseti národních knihoven. Jedná se o iniciativu poskytující jednotný přístup ke klasickým i elektronickým zdrojům hlavních evropských národních knihoven stejně jako i k dalším knihovnickým službám. Členství v síti služeb Evropské knihovny umožní jejím uživatelům přístup k informacím a zdrojům z partnerských knihoven, aniž by byli omezeni místem a časem. Evropská knihovna informuje o pokladech evropských digitálních knihoven [126].

Plné zapojení do European Library mají národní knihovny v Rakousku, Chorvatsku, Finsku, Francii, Německu, Itálii, Holandsku, Portugalsku, Srbsku, Slovinsku, Švýcarsku, Velké Británii, dále italský institut ústřední katalogizace ICCU a Konference evropských národních knihoven CENL. Dalších 31 národních knihoven má zatím základní účast a jejich sbírky budou zahrnuty později.

Národní knihovna ČR zapojí do portálu Evropské knihovny svůj elektronický katalog, Souborný katalog České republiky a digitální knihovny Manuscriptorium a Kramerius.

4.1.1. Hlavní plány a cíle projektu TEL-ME-MOR

Plán práce je organizačně rozdělen do pěti pracovních bloků, tři z nich jsou vedeny institucemi z nových členských států:

- **Analýza požadavků** pro oblast výzkumu – vedením tohoto bloku byla pověřena Národní knihovna České republiky.
- **Rozvoj sítě pro přístup k národním informačním zdrojům** – cílem je pomoci národním knihovnám nových členských zemí v zavádění

nástrojů informačních a komunikačních technologií a podpora služeb sítě, která bude mít všechny rysy Evropské knihovny. Vedením tohoto bloku byla pověřena Národní knihovna Holandska.

- **Rozvoj mnohojazyčného obsahu sítě** – cílem bylo položit základy k rozvoji funkcí zaměřených na vícejazyčnost tak, aby byly k dispozici informace a znalosti za pomoci rozhraní a vyhledávacích mechanismů v každém národním jazyce. Tento blok vedla Národní knihovna Slovinska ve spolupráci s Národní knihovnou Švýcarska.
- **Zvyšování informovanosti a vytváření elektronického informačního prostoru** pro spolupráci v oblasti výzkumu – cílem bylo informovat zodpovědné pracovníky v nových členských zemích o příležitostech k zapojení do spolupráce oblasti výzkumu a jejich možné spoluúčasti k vytváření výzkumné agendy. K tomu byly využity webové stránky přeložené do jazyků všech členských zemí, regionální konference, e-novinky. Vedením bloku byla pověřena Národní knihovna Estonska.
- **Management** – tato část se týkala vedení, spolupráce a kontroly činností projektu. Vedením byla pověřena Německá národní knihovna.

4.4.4. Výsledky projektu TEL-ME-MOR

- Rozvoj vědecko-výzkumného programu znalostní společnosti v deseti nových členských zemích.
- Rozšiřování informací o příležitostech k účasti v aktivitách IST.
- Podpora účasti institucí nových členských států a kandidátských zemí v budoucích výzvách IST z oblastí kulturního dědictví a vzdělávání.

- Rozšíření přístupu pro badatele, vědce, studenty, učitele v rámci informační společnosti v Evropě k výzkumným informačním zdrojům a dokumentům (převážně v digitálním formátu), které jsou ve vlastnictví evropských národních knihoven. K docílení tohoto plánu bude projekt podporovat deset nových členských zemí k získání plného členství v Evropské knihovně.

Závěr

V průběhu předcházejících kapitol jsme měli možnost se seznámit s problematikou spolupráce knihoven na mezinárodní úrovni. Práce se věnuje jejím historickým kořenům, nejdůležitějším oblastem mezinárodní spolupráce, představuje významné organizace zaštiťující spolupráci knihoven a na několika konkrétních projektech se pokouší ukázat, jak se snahy o spolupráci projevují v praxi.

Kořeny mezinárodní spolupráce knihoven sahají až k počátkům knihoven samotných. Činnost knihovníků byla od počátků založena na budování a rozšiřování sbírek dokumentů, jejich organizaci, vytváření klasifikačních a katalogizačních systémů. Podoba kooperace knihoven se odvíjela od charakteru komunikace textových informací. Z tohoto hlediska je možné (ze současného pohledu) vymezit tři etapy, které byly spojeny s vynálezem písma, vynálezem knihtisku a rozvojem výpočetní a počítačové techniky.

Původním způsobem spolupráce byla výměna nebo opisování dokumentů. Proces doplňování fondů se zjednodušil kolem roku 1450 s vynálezem knihtisku, který knihy zlevnil a zpřístupnil širšímu okruhu zájemců. S 18. a 19. stoletím přichází potřeba vytvářet bibliografie a katalogy. Na konci 19. století vznikají první klasifikační schémata (Deweyho desetinné třídění, z nějž později vychází nejen u nás používané Mezinárodní třídění desetinné). Dále vyvstává nutnost vyvinout pravidla pro katalogizaci. V práci je pozornost věnována Anglo-americkým katalogizačním pravidlům AACR, která vznikla roku 1908 a Mezinárodnímu standardu pro bibliografický popis ISBD z roku 1969. Z dalších oblastí spolupráce je zmíněno sdílení dokumentů prostřednictvím služeb MVS/MMVS a EDDS a vznik a vývoj výměnného formátu MARC určeného pro sdílení dat.

Nezbytné standardy a normy zajišťuje Mezinárodní organizace pro standardizaci ISO.

Konec 19. století také přináší vznik prvních mezinárodních institucí a organizací. Mezinárodní knihovnické organizace jsou organizace a instituce, které rozvíjejí a finančně podporují mezinárodní aktivity v oboru knihovnictví, jejich vedoucí orgány mají zároveň také mezinárodní složení. V této práci můžeme sledovat vznik a vývoj nejvýznamnějších z nich – IFLA, FID, UNESCO a OCLC. Množství mezinárodních knihovnických institucí je v prvním desetiletí 21. století větší než kdy předtím - především díky ekonomickým, kulturním, technologickým a politickým změnám na konci 20. století.

V závěru se věnujeme současné situaci a konkrétním cestám spolupráce. Knihovny se v současné době ocitají v nesnadné situaci. Poptávka po některých tradičních a zavedených službách klesá a role knihoven v oblasti neformálního vzdělávání je zpochybňována. Jedním z důvodů je masový přístup k Internetu.

Jaké důsledky má tedy elektronizace pro knihovny? [127] Rozšiřující se dostupnost informačních služeb poskytovaných na dálku a využití Internetu k vyhledávání informací povede ke snížení počtu fyzických návštěv. Veřejné knihovny by se měly zaměřit na ty skupiny uživatelů, které mají přístup k Internetu stížen, a tím přispívat k vytváření sociálně integrované společnosti. Dále nabývá na důležitosti spolupráce veřejných knihoven s dalšími kulturními institucemi, jejichž cílem je podpořit uvědomění si vlastní identity a sounáležitosti. Také je nutné orientovat se na poskytování služeb, které občanům usnadní získávání informací z oblasti správy a místní samosprávy, zdravotní péče, pracovních

příležitostí či možností rekreace. Na těchto myšlenkách jsou postaveny koncepty mezinárodních projektů, které pomáhají veřejným knihovnám a ostatním paměťovým institucím s transformací na nové typy služeb vedle těch tradičních. K nejvýznamnějším projektům patří Publica, PULMAN a CALIMERA. Projekty probíhaly pod záštitou Evropské komise a byly součástí příslušných rámcových programů. Zaměřovaly se na činnost veřejných knihoven a jim spřízněných institucí. Posledním projektem, kterému je věnována pozornost je projekt Evropské knihovny TEL-ME-MOR. Hlavním cílem projektu bylo podpořit nové země EU a jejich národní knihovny při účasti na programech nabízených Evropskou komisí v rámci programu IST (Information Society Technologies). Projektů PULMAN, CALIMERA a TEL-ME-MOR se aktivně účastnila také Česká republika v čele s Národní knihovnou ČR.

Při psaní této diplomové práce jsem si uvědomila nezbytnost kooperativních aktivit mezi knihovnami a jejich pozitivní dopady v praxi. Žádná instituce nedokáže sama zajistit pro své uživatele přístup k celosvětové produkci informací a ani to není cílem. Správně vytvořená síť založená na kompatibilních standardech, využívající jednotné popisné systémy a nejnovější technologické a technické možnosti je tou správnou cestou pro komunikaci informací v 21. století.

Seznam zkratek

AACR - Anglo-American Cataloguing Rules

AFNOR - Association Francoise de Normalisation

ALA - American Library Association

ALP - Advanced of Librarianship in the Third World

ANSI - American National Standards Institute

BLDSC - British Library Document Supply Center

BRICKS - Building Resources for Integrated Cultural Knowledge Services

BSI - British Standards Institutions

CALIMERA - Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic
Resource Access

CIPHER - Communities of Interest Promoting Heritage of European
Regions

CISTI - the Canada Institute for Scientific and Technical Information

CLM - Committee on Copyright and other Legal Matters

COMPASS - Computer Aided Subject System

CONSER - Cooperative Online SERials

DCMI - Dublin Core Metadata Initiative

DDC- Dewey Decimal Classification

DDS - Document delivery services

DIN - Deutsches Institut für Normung

DTD - Document Type Definition

EDD - elektronické dodávání dokumentů

EFA - Education for All

ELOT - Hellenic Organization for Standardization

FID - the International Federation for Information and Documentation

FRBR - Functional Requirements for Bibliographic Records

GIP - General Information Programme

CHIMER - Children's Heritage: Interactive models for evolving repositories

ICT - Information and Communication Technology

IFLA - the International Federation of Library Associations and Institutions

IFLA/FAIFE - Free Access to Information and Freedom of Expression

IIB - International Institute of Bibliography

INIST - L'Institut de l'Information Scientifique et Technique

INVIK STK - Integrovaná virtuální knihovna Státní technické knihovny
v Praze

ISBD - International Standard Bibliographic Description

ISBD(A) - International Standard Bibliographic Description for Older
Monographic Publications (Antiquarian)

ISBD(CF) - International Standard Bibliographic Description for Computer
Fines

ISBD(CM) - International Standard Bibliographic Description for
Cartographic Materials

ISBD(CR) - International Standard Bibliographic Description for Serials
and Other Continuing Resources

ISBD(ER) - International Standard Bibliographic Description for Electronic
Resources

ISBD(G) - International Standard Bibliographic Description General

ISBD(M) - International Standard Bibliographic Description for
Monographic Publications

ISBD(NBM) - International Standard Bibliographic Description for Non-
Book Materials

ISBD(PM) - International Standard Bibliographic Description for Printed
Music

ISBD(S) - International Standard Bibliographic Description for Serials

ISBN - International Standard Book Number

ISMN - International Standard Music Number

ISO - International Organization for Standardization

ISRN - International Standard Report Number

ISSN - International Standard Serial Number

JASON - Ordering of Journal Articles

LCSH - Library of Congress Subject Headings

MARC - Machine Readable Catalogue

MDT - Mezinárodní desetinné třídění

MMVS - Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba

MVS - Meziknihovní výpůjční služba

NISO - National Information Standards Organization

NORDINFO - the Nordic Council for Scientific Information

OCLC - Online Computer Library Center

PAC - Preservation and Conservation

PRECIS - Preserved Context Index System

PuBliCa - Concerted Action for Public Libraries

PULMAN - Public Libraries Mobilising Advanced Network

SBN - Standard Book Number

TDKIV - Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy

TEL-ME-MOR - the European Library - Modular Extensions For Mediating
Online Resources

UAP - Universal Availability of Publications

UBC - Universal Bibliographic Control

UBCIM - Universal Bibliographic Control and International MARC

UDC - Universal Decimal Classification

UDT - Universal Dataflow and Telecommunications

UNAL - UNESCO Network of Associated Libraries

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural
Organization

UNLD - United Nations Literacy Decade

XML - eXtensible Markup Language

Odkazy

- (1) Beschreibung verschiedener Bibliotheken in Europa. Description of Various Libraries in Europe.
- (2) Kesselman, M.A., 2004, s. 1-15.
- (3) www.iso.org
- (4) www.cni.cz
- (5) Vodičková, H., 1982, s. 86.
- (6) Manning, R. W., s. 129-134.
- (7) Vodičková, H., 1982, s. 102-103.
- (8) Tobolka, Z.V., s. 211-217.
- (9) Vodičková, H., 1982, s. 105.
- (10) 1st International Conference on Cataloguing Principles, stručně označována jako Pařížská konference
- (11) Halmichová, M., s. 15
- (12) International Meeting of Cataloguing Experts
- (13) Vodičková, H., 1982, s. 109-110.
- (14) Vodičková, H., s. 110-111.
- (15) International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications
- (16) International Standard Bibliographic Description for Serials
- (17) International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials
- (18) International Standard Bibliographic Description for Printed Music
- (19) International Standard Bibliographic Description for Older Monographic Publications (Antiquarian)
- (20) International Standard Bibliographic Description for Component Parts
- (21) International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials
- (22) International Standard Bibliographic Description General
- (23) International Standard Bibliographic Description for Computer Files
- (24) International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources
- (25) International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources
- (26) IFLANET - Family of ISBDs: <http://www.ifla.org/VI/3/nd1/isbdlist.htm>
- (27) Stockholm Seminar on Bibliographic Records
- (28) core level record
- (29) Drobíková, B., s. 153-167.
- (30) International Conference on National Bibliographic Services
- (31) basic level national bibliographic record
- (32) Drobíková, B., s. 153-167.

- (33) Celbová, L., 2003.
- (34) Balíková, M., s. 303–305.
- (35) Preserved Context Index System, systém pro indexaci dokumentů vyvinutý Britskou knihovnou
- (36) Computer Aided Subject System, systém pro indexaci dokumentů vyvinutý Britskou knihovnou
- (37) Jeřábek, A.
- (38) British Publishers Association
- (39) Standard Book Numer
- (40) „A report on standard numbering in the book trade“
- (41) International Organization for Standardization
- (42) Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>>.
- (43) Tamtéž.
- (44) International Standard Serials Numbering
- (45) continuing resources, dříve seriálové publikace
- (46) ISSN International Centre
- (47) Kesselman, M.A., s. 219-254.
- (48) www.issn.cz
- (49) International Standard Music number
- (50) International Standard Report numer
- (51) Vlasák, 1999, s. 66.
- (52) tehdy běžné komunikativní médium pro data přenášená mezi počítačovými systémy.
- (53) American Library Association
- (54) American National Standards Institute
- (55) Ehrlichová, K.
- (56) Vlasák, 1999. s. 64-71.
- (57) Stoklasová, B., 2001.
- (58) Dvořáková, H., 2004.
- (59) telex - historický předchůdce faxu
- (60) Planková, J., Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů, 2006.
- (61) § 3, § 5 Zákona č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven
- (62) Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>>.
- (63) Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/VI/2/uap-archive.htm>>.
- (64) Planková, J., Tradiční metody užití knihovních materiálů, 2007.
- (65) Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>>.
- (66) Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1963/sb30-63.pdf>>.
- (67) Planková, J., Tradiční metody užití knihovních materiálů, 2007.

- (68) Pospíšilová, J., 2002, s. 212-216.
- (69) Tkačíková, D., s. 28.
- (70) Planková, J., Služby typu „document delivery“ v informační praxi, 2006.
- (71) <http://www.bl.uk/services/document/dsc.html>
- (72) <http://www.subito-doc.de>
- (73) <http://www.ub.uni-bielefeld.de/english/library/ordering>
- (74) <http://www.adonis.nl>
- (75) http://cisti-icist.nrc-cnrc.gc.ca/cisti_e.shtml
- (76) <http://www.inist.fr>
- (77) <http://www.ulib.iupui.edu/erefs/carl.html>
- (78) <http://www.stk.cz>
- (79) <http://www.vpk.cz>
- (80) Kesselman, M.A., 2004, s. 280-294.
- (81) www.ifla.org
- (82) Shimmon, R., 2003.
- (83) <http://www.ifla.org/VI/1/alp.htm>
- (84) <http://www.ifla.org/VI/2/uap.htm>
- (85) <http://www.ifla.org/VI/3/ubcim.htm>
- (86) <http://www.ifla.org/VI/5/udt.htm>
- (87) <http://www.ifla.org/VI/4/pac.htm>
- (88) <http://www.ifla.org/III/clm/copyr.htm>
- (89) <http://www.ifla.org/faife/index.htm>
- (90) Burgetová, J., s. 288-294.
- (91) Horton, F., 2003.
- (92) Rayward, W.B.
- (93) Jordan, J., 2003.
- (94) About OCLC [OCLC Home]. <http://www.oclc.org/about/default.htm>
- (95) Původní název zněl Ohio College Library Center. K přejmenování na Online Computer Library Center došlo v roce 1981.
- (96) založena roku 1981.
- (97) založena roku 1969 jako společná iniciativa Královské národní knihovny, Knihovny národní akademie věd, několika nizozemských univerzitních knihoven a dalších informačních institucí.
- (98) tato spolupráce s vybranými internetovými knihkupectvími a zprostředkovateli informací trvá již od roku 2001.
- (99) OCLC nyní obsahuje přes 53 milionů záznamů.
- (100) Jordan, J., 2003.
- (101) Vlasák, R., 1999, s. 239-248.

- (102) Tureček, R., 2007.
- (103) UNESCO, 1995-2007.
- (104) Tamtéž.
- (105) Stav k dubnu 2007.
- (106) Dostupný z WWW: <<http://www.unesco.org/webworld/ifap>>.
- (107) Dostupný z WWW: <<http://www.unesco.org/webworld/en/mow>>.
- (108) Tohoto projektu se NK ČR neúčastnila přímo, přesto projekt zmiňují, protože na jeho výsledky navazují další zásadní projekty Evropské komise.
- (109) <http://cordis.europa.eu/libraries/en/publica.html>
- (110) Ressler, M., 2004, s. 48-54.
- (111) <http://www.pulmanweb.org>
- (112) Ressler, M., 2003, s. 58-66.
- (113) PULMAN : public libraries mobilising advanced networks : doporučení pro činnost veřejných knihoven, archivů a muzeí v podmínkách informační společnosti : projekt PULMAN byl financován Evropskou komisí v letech 2001-2003, 2004.
- (114) Ressler, M., 2003.
- (115) Minerva usiluje o propojení ministerstev členských států EU tak, aby docházelo k diskusi, rozvoji vzájemných vztahů a harmonizaci aktivit prováděných v oblasti digitalizace kulturních a vědeckých dokumentů a koordinovanému zpracování doporučení a směrnic týkajících se digitalizace, metadat a dlouhodobého zpřístupňování a uchovávání digitalizovaných dokumentů [Ressler, M., 2004, s. 146]
- (116) <http://www.chimer.org>
- (117) <http://cipherweb.open.ac.uk/news/index.pl>
- (118) <http://www.brickscommunity.org/>
- (119) Ressler, M., 2004, s. 146.
- (120) Ressler, M., 2005, s. 19-24.
- (121) Calimera : doporučení projektu Calimera, 2005.
- (122) V češtině dostupný z WWW:
<http://www.calimera.org/Lists/Country%20files/Czech_guidelines_full.zip>.
- (123) www.telmemor.net
- (124) <http://knihovnam.nkp.cz>
- (125) <http://www.theeuropeanlibrary.org>
- (126) http://libraries.theeuropeanlibrary.org/treasures_en.xml
- (127) Ressler, M., 2003, s. 58-66.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Seznam členských organizací projektu PULMAN
Příloha č. 2 Seznam institucí zapojených do projektu CALIMERA

Příloha č. 1

Partnerské organizace projektu PULMAN: Antwerp City Library (Belgie), Aarhus Municipal Libraries (Dánsko), Amitie SRL (Itálie), Aquitaine Europe Communication (Francie), Bibliotheca Judeteana „Octavian Goga“ (Kluž, Rumunsko), Biblioteca Municipal de Oeiras (Portugalsko), Dublin City Public Libraries (Irsko), Essex County Council (Velká Británie), European Bureau of Library, Information and Documentation Associations - EBLIDA, Knjiznica Otona Zupancica Ljubljana (Slovinsko), Helsinki City Library (Finsko), MDR Partners (Velká Británie), Stadtbibliothek Bremen (SRN), Stichting Foundation Resource Centre Libraries For Print Handicapped In Developing Countries - FORCE (Holandsko), CERLIM - Centre for Research in Library and Information Management (Metropolitní univerzita v Manchesteru, Velká Británie), Veria Central Public Library (Řecko), Wojewodzka Bibliotheka Publiczna v Olsztyne, (Polsko), International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres - IAML.

Národní koordinátoři projektu PULMAN: Mezi země, v nichž účastnické instituce neměly status organizací uvedených v bodě 1, patřily: Rakousko (BüchereiVerband Östereichs), Bulharsko (St. Cyril and Methodius National Library), Česká republika (Národní knihovna ČR), Estonsko (National Library of Estonia), Maďarsko (Public Library Consultancy), Litva (Department of Library Science Vilnius University), Lotyšsko (National Library in Latvia), Lucembursko (Ministry of Culture, Higher Education and Research), Norsko (Trondheim Public Library), Slovensko (Univerzitna

knížnica v Bratislave), Španělsko (Bibliotheca Publica del Estado-Bibliotheca Provincial de Huelva) a Švédsko (DIK forbundet).

Členové mezinárodní virtuální rady: Chris Batt, Director of Libraries and Information Society Team at Re: source, The British Council for Museums, Archives and Libraries (Velká Británie), Adolf Knoll, náměstek ředitele NK ČR pro strategické plánování, výzkum a technologický rozvoj, Walter Koch, Cultural Service Centre, Technical University of Graz (Rakousko), Rima Kupryte, Open Society Institute (Maďarsko), Norma McDermott, Director, The Library Council Dublin (Irsko), Andreas Mittrowann, Public Libraries Division, Bertelsmann Stiftung - Bertelsmann Foundation (SRN), Klaus Reinhardt, Ehemaliges Deutsches Bibliotheksinstitut Berlin (SRN), Ross Shimmon, Secretary General, International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA, Jens Thorhauge, Danish National Library Authority (Dánsko), Maria Jose Moura, Vice President, Conselho Superior das Bibliotecas Portuguesas (Portugalsko).

Příloha č. 2

Instituce zapojené do programu CALIMERA:

- Institute for Information Systems and Computer Media - IICM (Austria)
- Università degli Studi di Bari (Italy)
- University for Health Sciences, Medical Informatics and Technology (Austria)
- Università degli Studi di Firenze (Italy)
- Vienna University of Technology (Austria)
- Università degli Studi di Milano (Italy)
- Masarykova univerzita Brno (Czech Republic)
- Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia (Italy)

- Risø National Laboratory (Denmark)
- Università degli Studi di Padova (Italy)
- European Research Consortium for Informatics and Mathematics (France)
- Università degli Studi di Roma 'La Sapienza' (Italy)
- Institut National de Recherche en Informatique et en Automatique (France)
- Università degli Studi di Urbino (Italy)
- Université Paris-Sud XI (France)
- University of Amsterdam (Netherlands)
- Fraunhofer-Gesellschaft (Germany)
- Nationaal Archief (Netherlands)
- Kuratorium OFFIS e.V. (Germany)
- Stichting Centrum voor Wiskunde en Informatica (Netherlands)
- Max-Planck-Institut für Informatik (Germany)
- Norwegian University of Science and Technology (Norway)
- Universität Bremen (Germany)
- Lund University (Sweden)
- Universität Duisburg-Essen (Germany)
- Swedish Institute of Computer Science (Sweden)
- Universität zu Köln (Germany)
- Università della Svizzera Italiana (Switzerland)
- Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Swiss Federal Institute of Technology Zurich (Switzerland)
- Foundation for Research and Technology - Hellas - FORTH (Greece)
- Brunel University (United Kingdom)
- Ionian University (Greece)
- Queen Mary & Westfield College, University of London (United Kingdom)

- National Technical University of Athens (Greece)
- University of Bath (United Kingdom)
- Technical University of Crete (Greece)
- The University of Edinburgh (United Kingdom)
- University of Athens (Greece)
- University of Glasgow (United Kingdom)
- Computer and Automation Research Institute, Hungarian Academy of Sciences (Hungary)
- University of Leeds (United Kingdom)
- Consorzio Forma (Italy)
- University of Southampton (United Kingdom)
- Institute of Information Science and Technologies (ISTI) - CNR (Italy)
- University of Strathclyde (United Kingdom)

Použité informační zdroje

1. *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2004* / red. Jana Zamrzlová, Vít Richter. Praha : Národní technické muzeum, 2005. 132 s. ISBN 80-7037-138-2.
2. AVRAM, Henriette D. Machina-Readable Cataloging (MARC) Program. In *Encyclopedia of Library and Information Science* [online]. Ed. by Marcia J. Bates, Mary Niles Maack, Miriam Drake. New York : Marcel Dekker, 2003 [cit. 2007-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713532044>>.
3. BALÍKOVÁ, Marie. Aplikace Library of Congress Subject Headings v Národní knihovně ČR. *Národní knihovna*, 2001, roč. 12, č. 4, s. 303-305. ISSN 0862-7487. Dostupný také z WWW:<<http://full.nkp.cz/nkkkr/NKKR0104/0104303.html>>.
4. BATTY, David. Universal Decimal Classification. In *Encyclopedia of Library and Information Science* [online]. Ed. by Marcia J. Bates, Mary Niles Maack, Miriam Drake. New York : Marcel Dekker, 2003 [cit. 2007-01-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713532061>>.
5. *BRICKS - Building Resources for Integrated Cultural Knowledge Services* [online]. c2004 [cit. 2007-07-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.brickcommunity.org/>>.
6. BURGETOVÁ, Jarmila. IFLA a České knihovnictví. *Národní knihovna*. 2002, roč. 13, č. 4, s.288-294. ISSN 1214-0678.
7. *Calimera : doporučení projektu Calimera (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access : doporučení koordinační akce Calimera pro činnost místních kulturních institucí, knihoven, muzeí a archivů : aplikace v oblasti kultury, místní kulturní instituce zpřístupňující elektronické zdroje / [z anglického originálu ... přeložili Antonín Jeřábek ... et al.]*. 2. vyd. (1. knižní). Praha : Národní knihovna ČR, 2005. 473 s. ISBN 80-7050-473-0.
8. *CALIMERA* [online]. Last updated 18/10/06 [cit. 2007-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.calimera.org/default.aspx>>.

9. CARROLL, F. L.; HARVEY, J.F; HOUGH, S. *International librarianship : cooperation and collaboration*. Lanham : Scarecrow Press, 2001. 367 s. ISBN 0-8108-3921-0.
10. CELBOVÁ, Ludmila. Český překlad studie Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR). *Ikaros* [online]. 2003, roč. 7, č. 1 [cit. 2007-06-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1267>>. ISSN 1212-5075.
11. CELBOVÁ, Ludmila. Katalogizace elektronických zdrojů na Internetu: proč, co, jak? *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 2 [cit. 2007-06-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/700>>. ISSN 1212-5075.
12. *CIPHER - Communities of Interest Promoting Heritage of European Regions* [online]. [cit. 2007-07-25]. Dostupný z WWW: <<http://cipherweb.open.ac.uk/news/index.pl>>.
13. ČERNÝ, Vít. Pobočka OCLC pro střední a východní Evropu bude sídlit v Praze. *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 4 [cit. 2007-08-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/732>>. ISSN 1212-5075.
14. Česká účast v aktuálních mezinárodních projektech. *Knihovna plus* [online]. 2005, roč. 16, č. 2, s. 93-101 [cit. 2007-08-11]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovna52/projekty.htm>>. ISSN 1801-3252.
15. ČSN ISO 690 (01 0197). 1996. *Dokumentace – bibliografické citace – obsah, forma, struktura*. Praha : Český normalizační institut, 1996. 31 s.
16. ČSN ISO 690-2 (01 0197). 2000. *Informace a dokumentace – bibliografické citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části*. Praha : Český normalizační institut, 2000. 22 s.
17. DROBÍKOVÁ, Barbora. Vývoj, směřování a trendy katalogizace za poslední čtyři roky : od FRBR až po revizi AACR2R v roce 2002. *Národní knihovna*. 2002, roč. 13, č. 3, s. 153-167 [cit. 2007-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/pdf/0203/0203153.pdf>>. ISSN 1214-0678.
18. DUGRÉ, Pauline. UNESCO and Libraries : Sixty Years of Cooperation. *Feliciter*. 2005, roč. 51, č. 5, s. 219-221. ISSN 0014-9802.

19. DVOŘÁKOVÁ, Helena. Přejchod z UNIMARC na MARC21 v Národní knihovně (z pohledu systémového knihovníka). *Ikaros* [online]. 2004, roč. 8, č. 9 [cit. 2007-07-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1761>>. URN-NBN:cz-ik1761. ISSN 1212-5075.
20. EHRLICHOVÁ, Klára. Henriette D. Avramová: její osobní život a kariéra. *Ikaros* [online]. 2007, roč. 11, č. 4 [cit. 2007-08-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/4041>>. ISSN 1212-5075.
21. HALMICHOVÁ, Miluše. *Vývoj harmonizace katalogizačních pravidel*. Praha : Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2006. 104 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Barbora Drobíková.
22. HANSON, Eugene R. Catalogs and Cataloging. In *Encyclopedia of Library and Information Science* [online]. Ed. by Marcia J. Bates, Mary Niles Maack, Miriam Drake. New York : Marcel Dekker, 2003 [cit. 2007-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713532024>>.
23. HEMOLA, Hanuš. Projekt OCLC FirstSearch Service . *Národní knihovna*. 2002, roč. 13, č. 1, s. 50-53. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0201/0201050.html> >. ISSN 1214-0678.
24. HORTON, Forest W. International Federation for Information and Documentation. In *Encyclopedia of Library and Information Science* [online]. Ed. by Marcia J. Bates, Mary Niles Maack, Miriam Drake. New York : Marcel Dekker, 2003 [cit. 2007-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713531777>>.
25. HRADILOVÁ, Jitka. Role knihoven v elektronické Evropě. Iniciativa e-Europe+2003. *Národní knihovna*, 2003, roč. 14, č. 3, s. 169-172. ISSN 0862-7487. Dostupné také z: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0303/0303169.html>>.
26. HRBATÍK, Jan. *Výzkum a vývoj v EU v oblasti digitalizace obsahů kulturního dědictví se zvláštním zaměřením na knihovny*. Praha, 2005. 139 s., 10 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2005. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jitka Hradilová.

27. *CHIMER - Children's Heritage: Interactive models for evolving repositories* [online]. [cit. 2007-07-25]. Dostupný z WWW: <www.chimer.org>.
28. *IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt 2003*. Ed. by Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : Saur, 2004. 186 s. ISBN 3-598-24275-1.
29. International Federation of Library Associations and Institutions. *IFLA - The official webside of the International Federation of Library Associations and Institutions* [online]. Latest revision March 18, 2006 [cit. 2007-06-07]. Dostupný z WWW: <www.ifla.org>.
30. JEŘÁBEK, Antonín. *Vznik čísla ISBN a jeho význam* [online]. Praha : Národní knihovna, [cit. 2007-06-26]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/pages/weba_ISBN_prir_vznik.htm>.
31. JORDAN, Jay. OCLC: A Worldwide Library Cooperative. In *Encyclopedia of Library and Information Science* [online]. Ed. by Marcia J. Bates, Mary Niles Maack, Miriam Drake. New York : Marcel Dekker, 2003 [cit. 2007-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713532024>>.
32. KESSELMAN, M.A. *Global librarianship*. New York : Dekker, 2004. 320 s. ISBN 0824709780.
33. *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003 [cit. 2006-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/kttd>>.
34. MANNING, Ralph W. The Anglo-American Cataloguing Rules and their future. *Library Resources and Technical Services*. 2000, vol. 44, no. 3, s.129-134.
35. MARVANOVÁ, Eva, Evropská knihovna a projekt TEL-ME-MOR. In *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2005* / red. Jana Zamrzlová, Vít Richter. Praha : Národní technické muzeum, 2006. S.9-12.

36. MARVANOVÁ, Eva. Projekt Evropská knihovna - modulární rozšíření pro zprostředkovávání online zdrojů. *Ikaros* [online]. 2005, roč. 9, č. 3 [cit. 2006-11-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1870>>. URN-NBN:cz-ik1870. ISSN 1212-5075.
37. Ministerstvo školství a kultury. *Vyhláška ministerstva školství a kultury ze dne 25. června 1963 č. 51/1963 Sb., O evidenci knihoven jednotné soustavy, o meziknihovní výpůjční službě a o přednostním právu knihoven při získávání literatury, časopisů a jiných sbírkových materiálů* [online]. Praha : MŠMT, 1963 [cit. 2007-05-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1963/sb30-63.pdf>>.
38. OCLC Online Computer Library Center. *[Home OCLC]* [online]. c2007 [cit. 2007-06-07]. Dostupný z WWW: <www.oclc.org>.
39. PLANKOVÁ, Jindra. Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 10 [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3640>>. ISSN 1212-5075.
40. PLANKOVÁ, Jindra. Služby typu „document delivery“ v informační praxi. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 9 [cit. 2007-06-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3588>>. ISSN 1212-5075.
41. PLANKOVÁ, Jindra. Technické a technologické předpoklady služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 12 [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3727>>. ISSN 1212-5075.
42. PLANKOVÁ, Jindra. Terminologické otázky dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 11 [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3683>>. ISSN 1212-5075.
43. PLANKOVÁ, Jindra. Tradiční metody užití knihovních materiálů. *Ikaros* [online]. 2007, roč. 11, č. 1 [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3801>>. ISSN 1212-5075.
44. PLANKOVÁ, Jindra. Zamyšlení nad budoucností dodávání dokumentů a meziknihovními službami. *Ikaros* [online]. 2007, roč. 11, č. 6 [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/4178>>. ISSN 1212-5075.

45. POSPÍŠILOVÁ, Jindřiška. Meziknihovní služby. In *Knihovny současnosti 2002 : Sborník z 10. konference, konané ve dnech 24. -26. září 2002 v Seči u Chrudimi*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2002, s. 212-216. ISBN 80-86249-18-2.
46. *PULMAN : public libraries mobilising advanced networks : doporučení pro činnost veřejných knihoven, archivů a muzeí v podmínkách informační společnosti : projekt PULMAN byl financován Evropskou komisí v letech 2001-2003*. Přeložila Šárka Kašpárková. 2. knižní vyd. Praha : Národní knihovna České republiky, 2004. 381 s. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=07_Pro/Pulman.htm>. ISBN 80-7050-447-1.
47. *PULMANweb - Public Libraries Mobilising Advanced Network* [online]. Last updated 24/09/2004 [cit. 2006-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.pulmanweb.org/>>.
48. RAYWARD, W. Boyd. *The International Federation for Information and Documentation (FID)* [online]. [cit.2007-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://people.lis.uiuc.edu/~wrayward/otlet/FIDHIST2.htm>>.
49. RESSLER, Miroslav. CALIMERA : spolupráce místních kulturních institucí uplaňování nových metod práce a digitalizace místního kulturního dědictví v Evropě. In *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2005*. Praha : Národní technické muzeum, 2006, s.19-24.
50. RESSLER, Miroslav. CALIMERA [online]. Praha : Národní knihovna, 25.11.2004 [cit. 2007-01-25]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=07_CalimeraUvod.htm>.
51. RESSLER, Miroslav. Informace o projektech EU PUBLICA PULMAN a CALIMERA. In *Knihy v 21. století. Sborník příspěvků mezinárodního semináře* [CD-ROM]. Opava : Slezská univerzita, 2004, s.48-54.
52. RESSLER, Miroslav. Koordinační akce CALIMERA a aktivity v rámci České republiky. *Čtenář*. 2004, roč. 54, č. 5, s. 146. ISSN 0011-2321.
53. RESSLER, Miroslav. PULMAN – projekt evropské komise a dosavadní aktivity v České republice. *Čtenář*. 2002, roč. 54, č. 6, s. 162-164. ISSN 0011-2321.

54. RESSLER, Miroslav. Veřejné knihovny na křižovatce, období změn a projekt PULMAN. *Národní knihovna : knihovnická revue* [online]. 2003, roč. 13, č. 1, s. 58-66 [cit. 2006-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0301/0301058.html>>. ISSN 1214-0678.
55. RESSLER, Miroslav. Zpráva o závěrečné konferenci projektu PULMAN. *Ikaros* [online]. 2003, roč. 7, č. 4 [cit. 2007-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1310>>. ISSN 1212-5075.
56. RICHTER, Vít. CALIMERA : projekt na podporu spolupráce archivů, knihoven a muzeí při využívání informačních technologií. *Národní knihovna : knihovnická revue* [online], roč. 15, č. 1 [cit. 2007-07-23]. Dostupný z URL: <<http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0401/0401044.html>>. ISSN 1214-0678.
57. RICHTER, Vít. CALIMERA projekt na podporu spolupráce archivů, knihoven a muzeí při využívání informačních technologií. *Národní knihovna*. 2004, roč. 15, č. 1, s. 44. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0401/0401044.html>>. ISSN 1214-0678.
58. RICHTER, Vít. Poskytování meziknihovních výpůjčních služeb a služeb dodávání dokumentů v České republice. *Národní knihovna*. 1998, roč. 9, č. 4, s. 178-192. ISSN 1214-0678.
59. SHIMMON, Ross. International Federation of Library Associations and Institutions. In *Encyclopedia of Library and Information Science* [online]. Ed. by Marcia J. Bates, Mary Niles Maack, Miriam Drake. New York : Marcel Dekker, 2003 [cit. 2007-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713531775>>.
60. SKOLKOVÁ, Linda. OCLC láká prostřednictvím Google nové uživatele do knihoven. *Ikaros* [online]. 2003, roč. 7, č. 12 [cit. 2007-08-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1532>>. ISSN 1212-5075.
61. STOKLASOVÁ, Bohdana. Přežije formát UNIMARC rok 2003? *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 9 [cit. 2007-07-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/815>>. ISSN 1212-5075.
62. STOKLASOVÁ, Bohdana. Vývoj katalogizačních pravidel v České republice ve 20. století aneb Marné vzdorování zahraničním vlivům. *Národní knihovna*, 1999, roč. 10, č. 2, s. 55-62. ISSN 0862-7487. Dostupné také z: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr9902/9902055.html>>.

63. TEL-ME-MOR [online]. [cit. 2007-07-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.telmemor.net>>.
64. TILLET, Barbara B. *What is FRBR? : a conceptual model for the bibliographic universe* [online]. Last updated 08/04/2006 [cit. 2007-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/cds/FRBR.html>>.
65. TKAČÍKOVÁ, Daniela. Postavení služeb typu „document delivery“ v rámci služeb knihoven. In *Automatizace knihovnických procesů 1998*. Praha : SKIP, 1999, s. 23-33.
66. TOBOLKA, Z.V. Návrh mezinárodních katalogizačních pravidel. *Technická knihovna*. 1972, roč. 16, č.16, s. 211-217.
67. TUREČEK, Roman. *Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu a její role ve zvyšování informační gramotnosti*. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, 2007. 76 s. Vedoucí bakalářské diplomové práce Mgr. Petra Šedinová.
68. UNESCO. *Information for All Programme* [online]. c2005, updated 26-07-2007 [cit. 2007-07-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.unesco.org/webworld/ifap>>.
69. UNESCO. *Memory of the World : UNESCO-CI* [online]. Updated 31-07-2007 [cit. 2007-08-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.unesco.org/webworld/en/mow>>.
70. UNESCO. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization|UNESCO.org* [online]. 1995-2007, updated 10-08-2007 [cit. 2007-08-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.unesco.org>>.
71. VLASÁK, R. DDS a on-line digitální knihovny : změna jednoho paradigmatu. In *Inforum 2004 – 10. konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha 25. – 27.5.2004* [online]. Praha : AiP, 2004 [cit. 2007-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.inforum.cz/inforum2004/pdf/Vlasak_Rudolf.pdf>.
72. VLASÁK, Rudolf. *Světový informační průmysl*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999. 341 s. ISBN 80-7184-840-9.

73. VODIČKOVÁ, Hana. 36 let od konání Pařížské konference o katalogizačních principech. *Národní knihovna*. 1997, roč. 8, č. 2, s. 68-71. ISSN 1214-0678.
74. VODIČKOVÁ, Hana. *Identifikační popis*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 155 s.